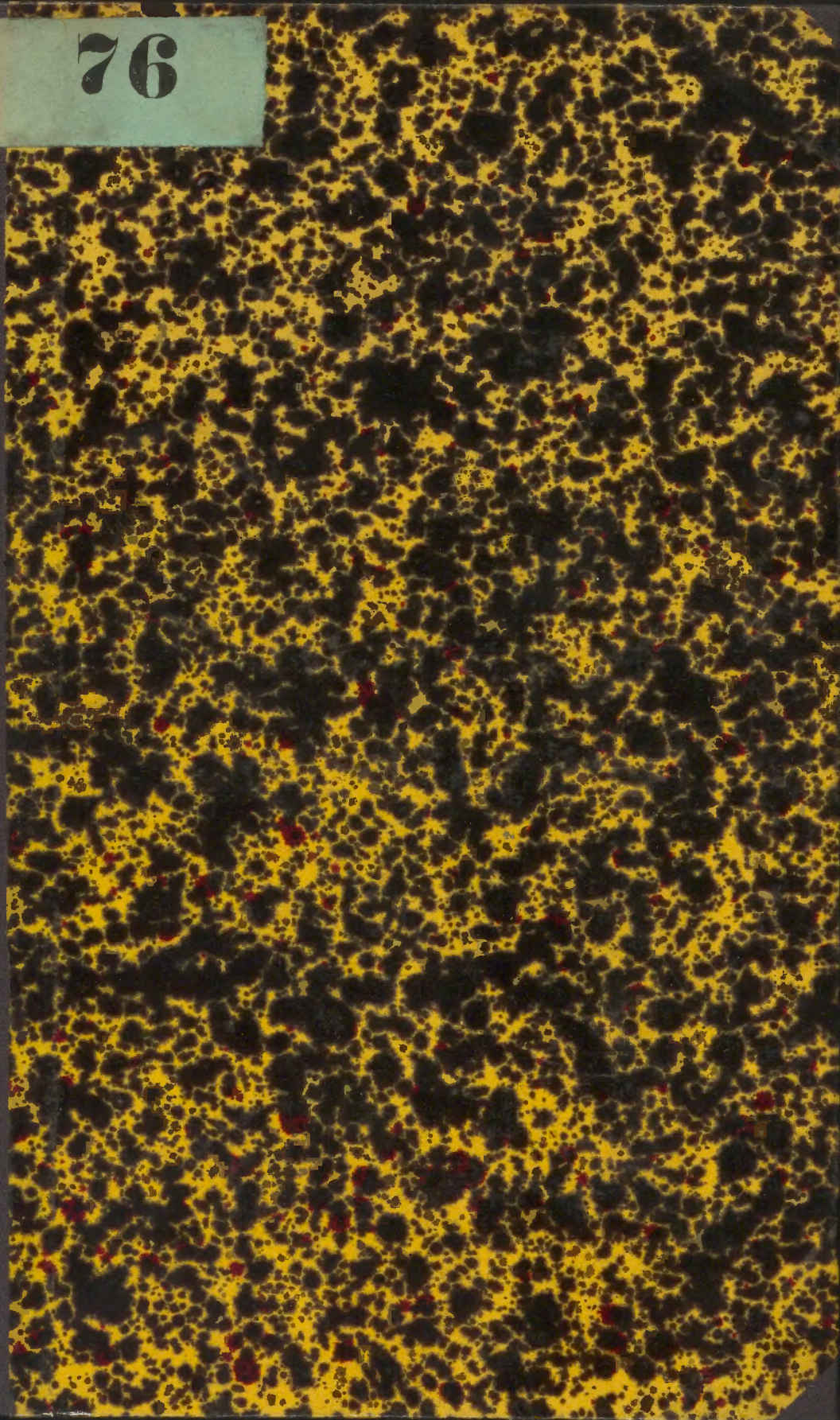
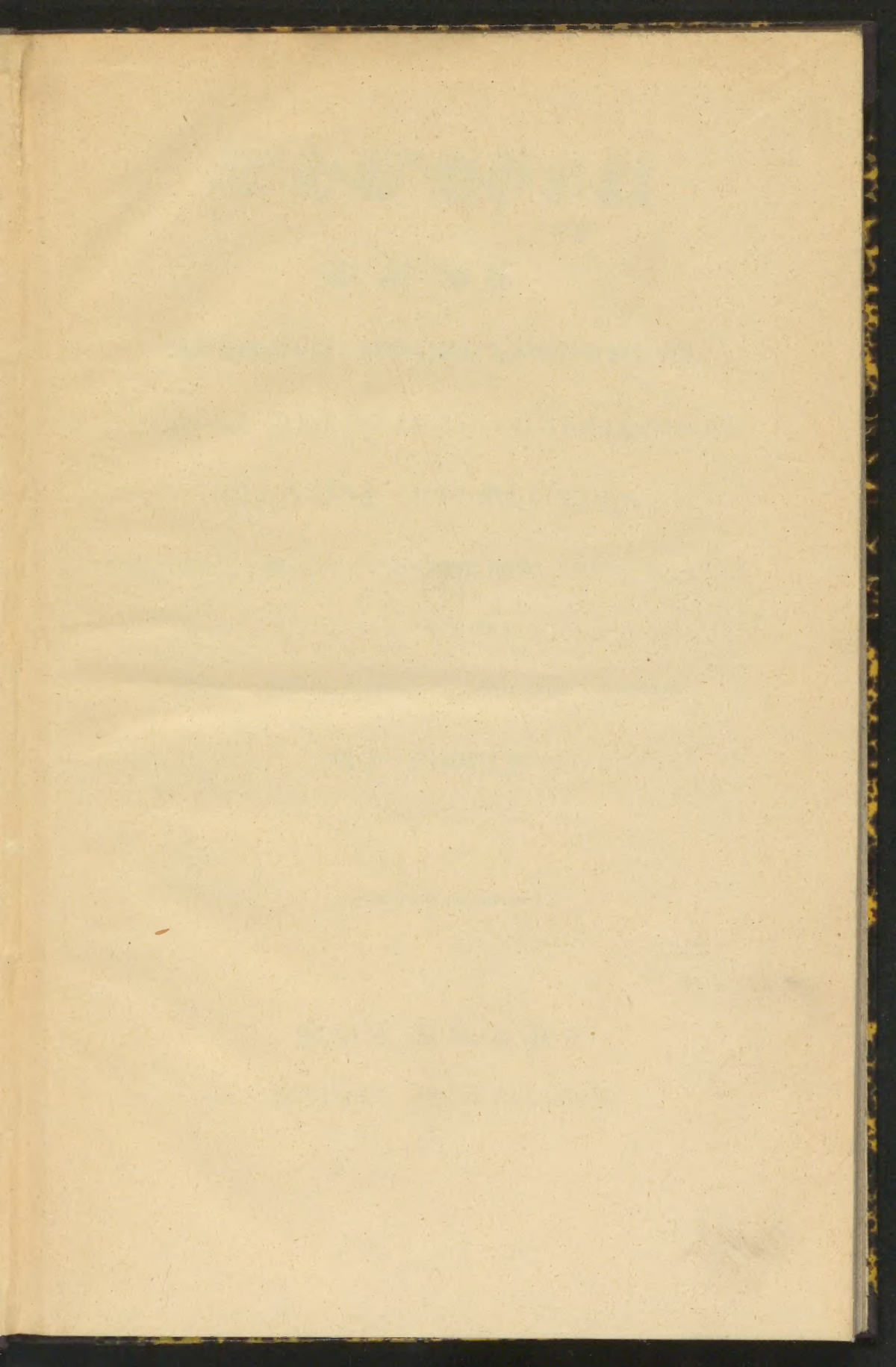

76

m. 76.

ԱՐԱՐՈՐԷ

Ա Ա Ն Ի

ՎԵՆԵՏԻԱ ԱՐԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆԱՌ

ԷՐՄԷՆԻ ՄԵՒԹԵՐԵՆՆ ԲԵՀԻՊԼԷՐԻՆՆ

ԱԼԵՅԱՆԷ ՄԻՒԴԻՐՐԻՐՆՆ

ԶՈՒՀՈՒՐԸ ԿԵԼԷՆ ՇԵՐՊԼԷՐԻՆՆ ՍԵՊԵՊԼԷՐԻՆՆ

Թ Ա Ք Ս Ի Լ Ի Ի Պ Է Յ Ա Ն Ի Զ Ո Ւ Ն

ԲՕՄԸ ՏԻՊԼԷՐԻՆՆ, ԹԵԳՏԻՄ ՕԼՈՒՆՆՆ

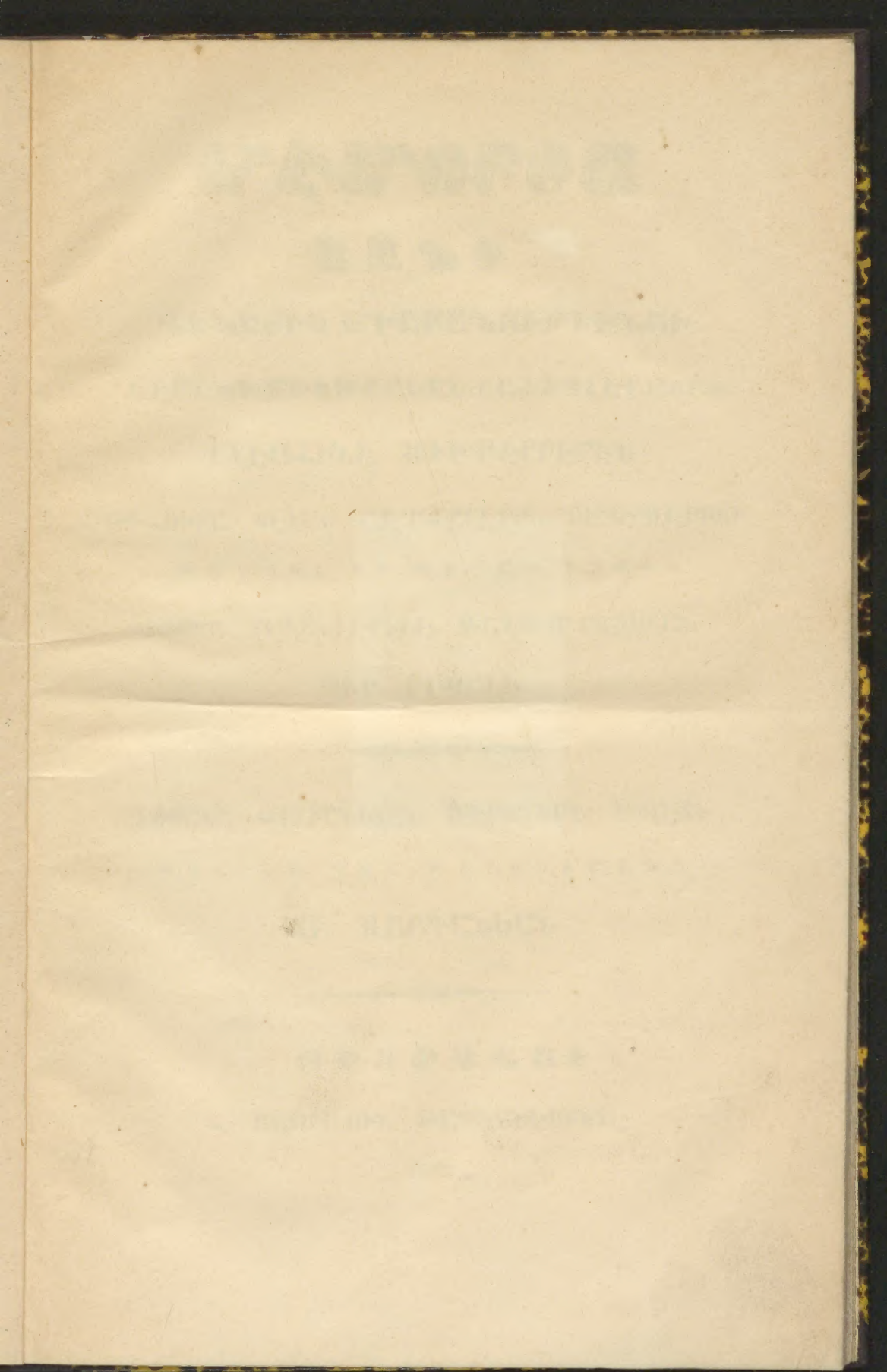
ՊԻՐ ԲԵՍԸԼԷ

Պ Է Յ Օ Պ Է Ն Ն Ի

Հ. ԲԵՅՕԼՈՒՆՆ ԹԵՊԻԼԷՐԻՆՆՆ

ԱՐԶՐՈՐԹԱ

Ա Ա Ն Ի

ՎԵՆԵՏԻԱ ՄԻՍԻՐԱՆՈՒԹԻՒՆՈՒ

ԷՐՄԷՆԻ ՄԻԻԹԵՐԵՆԸ ՐԵՀԻՊԼԻԿԵՆԻՆ

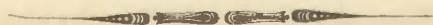
ԱԼԵՅԱՆԻ ՄԻԻԲԵՐՐԵՆԻՆ

ԶԻԼՈՒՐԸ ԿԵԼԷՆ ՇԻՐԱՎԵԼԻՆԸ ՍԷՊԷՊԼԻՆԻ

Թ Ա Ֆ Ս Ի Լ Ի Ի Պ Է Յ Ա Ն Ի Զ Ո Ւ Ն

ԲՕՄԸ ՏԻՎԵԼԻՆԸ ԹԵԳՏԻՄ ՕԼՈՒՆԸՆ

ՊԻՐ ՐԷՍԸԼԻ

ԼԻՍԵՆՐ ԹԱԼԵՆԻՏԻՆ ԹԷՐԱՒԻՄԷ ԻՅԼԷՏԻ

Պ Ա Հ Ր Ի Է Պ Ա Շ Թ Է Ր Ճ Ի Ի Մ Ա Ն Ը

Յ ՎԵՐԴԵՆԵՆ

Պ Է Յ Օ Պ Է Է Պ Ի

Հ ՎԵՅՕԼՈՒՆ ԹԵՊԵՆԵՆՍԻՆԸ

W. L. O'NEILL

1888

W. L. O'NEILL

W. L. O'NEILL

W. L. O'NEILL

W. L. O'NEILL

W. L. O'NEILL

W. L. O'NEILL

W. L. O'NEILL

W. L. O'NEILL

W. L. O'NEILL

W. L. O'NEILL

W. L. O'NEILL

W. L. O'NEILL

1888

REPORT OF THE COMMISSIONER OF THE LAND OFFICE

The following report was presented to the Senate at the opening of the session on the 1st day of January, 1880.

U. S. DEPARTMENT OF THE INTERIOR,
LAND OFFICE,
WASHINGTON, D. C.,
JANUARY 1, 1880.

REPORT OF THE COMMISSIONER OF THE LAND OFFICE,
FOR THE YEAR ENDING DECEMBER 31, 1879.

ALBANY: PUBLISHED BY THE STATE OF NEW YORK, 1880.

THE COMMISSIONER OF THE LAND OFFICE,
WASHINGTON, D. C.

Սուրբ Ղազար Մխիթարեանը Ռէսիյէ գրեւորած զեժ քննադէտն ու Ռեք-
Ռեյէ շէրքէնի գաւթի ալեմաւորնա սեղեղը ելլել էլդո- ՄԻՍԿՐԻԲ.
Քեալիսի ապր օլո-նմո-շ օլմալիլ, Ռեֆհո-ժի ճի-նլիլ ճալմ օլմագ է-ղլէ
յո- րեֆա րըֆալը Ռամի էլ Ռալմանմաւորնա Ռեքիլ-ժի օլո-նաւագ
յալլը Ռե-Ռալմաւըլ էլմիլ-նլիլ Ռալ է- Նէլ գրեւորւորը :

Ի Է Ի Ա Ի Ի Ա Է Ի

Ա Է Ա Օ Բ Ի Ա

Խօթեան պէրիւ ճէպպարէր հիւքիւմէթինէ փայիմալ օւ
լան հէր պիր միլէթէ վագի օլտուղու միսիւիւ , Սիլէթը Լը-
մէնիյան տախի էփայիլտէ զապթ վէ Թասարրուֆու էճնէպիէյէ
կիրիֆթար օլտուղու , ալար ալար տասարը Թէրպիէյի ասիէսին
տէն , վէ նուրու իլմիւ իրֆանընտէն մահրում օլարագ ապա իւ
էճտատընտան մալիք օլտուղու միրասըն էհսէն վէ էչըէֆի օլան
ուփուրու տինիյէսի տախի նօղսանտէն աղատէ օլամայրպ պունուն
իւ պերապէր բուհպան կիւրիւհիւ տիւչարը սէֆալէթ օլարագ ,
ճահիլ իւ նապան պիր գաչ նուֆուստան իպպրէթ օլանիւր տա-
խի , տինտարան գալպէրինտէ կաթաղիկէ ուղղախառըղը աչգ իւ
ալէփինին վէգայէ իւ մուհաֆաղասընա քիֆալէթ իտէմէլէր ի-
տի , Ետին այնընտա օլան բուհպանիւր տախի , շարգ Թէրաֆիւ-
րինտէ պուլունտուգլարը բուհանի խըլմէթլէրտէ քէմալը ճահտ
իւ զարէթ իպրալ էյլէմիլէր իսէ տէ , Թալիմէրինին Թարզ իւ
չէքլինտէն տօլայը գաթիա պիր սէմէրէ հասը օլամայրպ , Էանի
լիսանը Լըմէնիյէ , վէ միլէթին ուսուլու գատիմէսինէ վէ ային
իւ ագայիտինէ , վէ ան պէ ան զուհուրա կէլիշ օլան խաթալէ-
րէ վագըֆ վէ աշնա օլմատորգլարընտան , միւշահատէ իթտիքլէրի
ույրունտուգլուգլարըն տէֆ իւ իզալէսի զըմնընտա օ զէվաթը
քէրամ վաճիպէի զիմմէթլէրի օլտուղու վէճհիլէ Լըմէնի միլէ-
թինին իգրար ու իթիրաֆը հազըրէսինի վէ նիգամաթը վագնա-
սընը Թէֆթիշ իւ Թէճէսսիւս իտէճէք Էէրտէ , մուխաթարա-
լու պիր իհթիաթէ զահիպ օլարագ , միլէթին գատիմի այինէ

րինի թէպաիւ, վէ հէման թէքմիլէն յատին այնրնա թահվիլ իթմէկի թէճվիլ իթմիշ իտիլէր։ Պու ուսուլ իլէ (քի զաթէն ծնտէօրտիւնճիւ Ֆէնեղիկտու Սրբաղան քահանայապետ տախի մախսուս պիր կոնդակ իլէ դատապարտել իթմիշ տիր), Նրմէնիլէրին գալպինի քէնտիլէրինէ ճէլպ վէ ճէլպ խտէճէք եէրտէ մահզա միլէթին գալպ ու խաթրընա թօգոււնմուշ օլտուգլարընտան, իլէրիւտէ միւճիպի էլէմ վէ թէէսաիւֆ օլաճագ պոււնճա իխթիլաֆաթ վէ թէսալիւթաթէ, վէ միլէթին էքսէրիէթինին ուղզափառէր հագգընտա Պապը ալէ օլան տայիմի շէքվա վէ տալպէրինէ վէսիլէ օլմուշար տըր։

Վէզալիք սայըր պալը րահիպլէրին ճահո իւ իգտամիլէ տախի պիրսէմիւրէ հասը օլտմոյըպ, պոււնարտա կէրէք Ֆօբապանտա մէքթէպլէրինտէ վէ կէրէք էմնայի օլան մահալլէրտէ թահսիլի իլմ իւ թէրպիլէ իթմիշէր իտէ տէ, օլ էսնաստէ հօճալարը միլէթէթտէն օլմաորդընտան պոււնար տախի լիսանը Նրմէնիլէ վէ ումուրու միլէթէ փազրֆ վէ աշնա օլմաարդլարընտան, սէլէֆլէշի օլան միսիսնարլէրին թէսպիրի սայրէսինտէն արշարը չըգամոյըպ ուղզախաւարըր յատին լիսանը իսթ իլլաֆթընը իսթիմալ իթմիլէ տախի մէճպուր իլլէմիշ տիրէր, նիճէ քի օլ էսնաստէ զալիվ վէ զալաթ րսթըլաֆաթ իլէ թապ օլմուսն Նրմէնիլէ քիթապլարտան տախի պէյան վէ այան օլուր։

()ն եէաինճի տէհրին նիհայէթինէ տօղրու, Մնատօլուտա քէային Սիլաս պէլտէսինտէ Սիսիթար վէլէտի Պէտրոս տիւնեայա կէլտի։ Շիվան չողընտա իպրաղ իլլէտիկի մէյլան իւ իսթիտատը թապիլի վէ տինտարիսինէ չէշմը սըդգաթէ նալար իտէն քիմնէ, միլէթինին թէճաիսի ումուրու ախլաղ իլլէ վէ մէզէպիլէսինէ պիր ալէթ օլաճաղընը գօլայճա Ֆէրգ վէ Ֆէհմ իտէպիլիտի։ Սումայիլէյհ քիւլէք Լաշընտա թարիզի րուհպանիլէթէ տուխուլ իլէ, քիլիսէյի շէրիֆէ Ֆայտէլի պիր գուլ օլմագ էմէլ վէ արլիւսինի թասսիգ իլլէտի։ Վէ իպթիտատէ Նրմէնի վարգապետլէրինէ չակիրտլիք իաիւպ, պասէհու անլէրտէն մուֆտաագէթ իտէրէք Հալէպ պէլտէսինտէ թէսատիւֆ իթտիկի յիսուսեան (ճիլվիթ) փէտէրլէրին մայէթինէ տախիլ, վէ Տօմա քիլիսատը ճշմարտութիւնլարընը անլէրտէն կէրէյի կիպի տէրինճէ թալիմ վէ

Թահսիլ իյլէտի . Բահանաւք կարգընը ալըր ալմալ , ուղղափառ տինէ ազիմ մէնֆատթ հասըլ իտէրէք , Սթանպօլոս վէ մահալը սայիրէտէ Լըմնիլէրէ վ'ալ վէրմէյէ պաշլատը . Վէ միլլէթինին միհնէթ իւ աղապըր զէմանիէսինի կէօրէրէք , յիսուսեան կարգընա կիրմէյի միւրասի իթսի իսէ տէ օ միէսիլլէր միւ ճէրրէտ իհհամաթը իլահիյէ Թէշվիգաթը իլէ Ս'սիթարըն իլէրիւտէ մալլէք օլաճաղը գատերըր ալպըր ֆէհմ վէ քէշֆ իտէրէք , վէթանընտա գալարըր հալտէ տին իւ մէզէսիէ տահա ճէսիմ խըլմէթ իտէպլլէ ճէկինի քէհաթսինէ Թէֆհիմ իտէրէք , պու նիյէթինտէն ֆարիլ իյլէտիւ էր .

Իմսի կէօղիւ էօնիւնտէ օլան րուհանի մահսուլուն ճէսամէթիւ նի կէօրիւպ , քէհաթինէ մուալլէնէթ իթմէք իւզլէ րէֆիգ քէյասա իթմէկէ տախի ճահա իյլէտի . Վէ օլ էսնտաթ Յրօթակնտանըն իւք շտէիրալէրինտէն օլան Առաքիլեան խաչատուր վարդապետին իլմիւ ֆաղլլէթի շէօհրէթիլլէ շայէսթէ օլտուղու ֆէվզ էլա տէ շան իւ շէրէֆինի իշլթսիքատէ , Ասիթանէյէ կէլիւպ , Լըմնի Բիլիսէսինին խալըր իշիւն , պիր առաքիլեան մէմուրլար միաւ բանութիւնու իհատա իթմէք էֆքիտարընտա օլտուղունու մու մայիլէյէ պէյան իտուպ պու իշէ պաշ օլմարընըր վէ իւք աշակերտ քէնտինէ գապուլ իթմէսինի տէ նիլալ իյլէտի . Պու միսիլիւ պիր ումուրուն միւշքիլլաթընը խաչատուր վարդապետ հիսս իտէրէք իւզէրինէ ալամատը իսէ տէ , Ս'սիթարըն քէմալը ճահա իւ զայ րէթինտէն նէշաթ իթսիկինի պիլէրէք մէսհ իւ սէնա իաիւպ , քարոզըրթիւն խըլմէթինտէ տախի Ս'սիթարսան պրըմատը .

Ս'սիթարըն պու մադսէտի , միւ ճէրրէտ Հազգ Թէրաֆընտան տօղու քէնտի գալպինէ իհհամ օլմուշ օլտուղունա , Թահամմիլլէ կիւղարը օլան պունճա միհնէթ իւ մէշադգաթ իլէ պէրապէր պու իմթինա տախի տէլալէթ իտէր , չիւնքի էսրարը հիքմէթը րէպ պանիյէ իլէ զուհուրա կէլէն վուգուաթըն նշանէի մախսուսէտի , քիմնէկին իմտատ իւ մուալլէնէթինէ միւհթաճ օլմարոյադ իշին քէնտի քէնտինէ պաշա չըգմասըսըր .

Իմսի , նէ պու իշին շան իւ շէօհրէթինի հիպա իթսիկի քիմնէլէրտէն րէտ օլտուղունտան , նէ զահմէթիւ եօշճուլուգլար սպ տիւչար օլտուղու խաթթէլէրլէրտէն , նէ տէ միլլէթի Թէրա

Ֆրանսան վէ խոստումսիցէ Սթանֆօլուն հեքիմաճող Գատրիարգր
 վասէ Թատրլա գուհուրա կէլէն հալածումնարտան գալայի գըրու
 մայրա, հէր տիւրլիւ էնկէլիւ միւշքիւլաթէ զաղիւ կէլէճէք պիւ
 սէպաթլէ մագսէտինին հուսուլինէ տէվամ իյլէտի . Վէ հէնիւզ
 ճիւզիւաթ մագուլէսինտէն օլան շակիրտլէրինի էթրաֆընա ճէմ
 իտիւպ վէ առաքելութիւն քիւրսիսինի տահա րահէթ պիւ մահալէ
 թէպտիւ իթմէկէ լուզում կէօրիւնտիւ կիւնիւ գալիւ վէ էօզր գա
 պուլ իթմէզ տէիլլէր իլէ մէյտանէ գօյուպ , օլ էսնատէ Վէնէտիկ
 ճոււմհուրունուն թահթը հիւքիւմէթինտէ պուլունան Սօրա էւ
 յալէթինտէ քիւլլին Սթոն շէհրինէ նագլ օլունմասընը Թէնիպ
 իյլէտի վէ էզ ճանիւտիւ թէվէճիւհիւ ինայէթը պարիյէ գալ
 պի գուվլէթ իտէրէք ճիւմէսի պիւլլէքտէ օ մահալէ ալիմէթ իյ
 լէտիլէր : () րատա պուլունան Վէնէտիկ մուրախխապարը , պու ա
 աքբելաիան միմուրարը տէվլէթը () սմանիէ րայասը մագամընտա
 թուլթուլարը հալտէ տախի , էմնալի նասիր օլան պիւ ալիճէ
 նապլոգլա , հէր նէվի իմնատ ու իանէյի տիրիլ իթմէտիլէր , վէ
 օլ վէճիլլէ ճիւզիւ պիւ միւտէթտէ պին տիւրլիւ միհնէթ իւ մէ
 շագգաթ չէքիլլէրէք , Գիլլէսէ իլէ պէրապէր Սանասթըրն պինասը
 խիթամէ րէսիտէ , վէ տինտարըրն հէր նէվի վիշքէլլէրի ի
 լէ թէճհիլ իւ թէվէին գըլլնտը . () նալիրինճի կլլէմէս Սրբազան
 փառի հազրէթլէրի տախի , ուզղախառ վարդապետութիւն նէշ
 րինէ մէմուր , վէ սուրբ Բենեգիլտոս գանուու միւ ճիպինճէ
 թէյսիս օլան իշ պու թարիգաթը ճէտիտէյի թաստիգ իտուպ
 քէյֆիէթէ պու վէճիլլէ , հիւսնիւ նէթիճէ վէ խիթամ պուլ
 սուրտու :

Իշթէ Իշրմէնի ճէօմասթընըն խաթա իւ ճէհալէթտէն խէլաս
 օլմասը միւրատը իրահիտէն պուլունմագ հասէպիլլէ , պու խու
 սուս վիճուտէ կէլիւ , ազ վագըթ զարֆընտա սէմէրէյի խայ
 րիէսի տախի միւշահէտէ օլունտու . Սխիթարըն շայիրտլէրի կէ
 րէք լխիթանէտէ , վէ կէրէք ախէր մահալլէրտէ ուզղախառլոգ նու
 րունուն նէշրինէ միւէսսէր օլուպ , թէրաֆ թէրաֆ համո իւ
 սէնա վէ չիւքրանիէթ իլլէն . ահալտէն վարիտ օլան թէշէքքիւր
 նամէլէր , պու պապտէ օլան հիւսնիւ մուվլաֆֆագիլլէթլէրինի
 իսպաթ վէ թաստիգ իյլէմիշտիր . Վէ պու սէմէրէ կէրէք մէր

գումանրն ճաշտ իւ իգտամը , կերէք ուստալարընըն ըուհու
նիւրմէթի վէ կերէք քարոզութիւնլարընտա գուլանտըզլարը ու
սուլ պերէքեաթիլէ հուսուլէ կէլմիշ իտի :

Երմէնիսթան էհայիսի միւտտէթը մէտիտէ հերետիկոսլարըն
խաթալարընա միւպթէլաօլուպ պալատէ վերքի կէշտիկի վէճհիւէ ,
տիւլար օլտուգլարը սէֆայէթ եիւզիւնտէն իֆրաթ մէրթէպէ
ճէհայէթ բէնչէսինէ տախի կիրիֆթար օլմուշ օլտուգլարընտան ,
հէր չէյէ գօլայճա ագըլարը եէր իթմէյիւպ իսկեաթ տախի գա
պուլ իտէմէզլէրիտի . Պու սէպէպտէն նաշի , պու Լւետարան
մէմուրլարը , եալընըզ ուղղաիատըզ ճշմարտութիւնլարընամու
ղպիր օլան վարդապետութիւնլարը , վէ անէրէ միւթաալիզ օլան
ծէպէրի թէրք իթտիրմէկէ գանաաթ իտիւպ , ալթ թէրաֆընըն ,
եանի գապա ճէօմաաթըն ճանրկէօնիւլտէն եաբըլմըշ օլտուզու
ծէպէր ատէթլէր վէ նիզամլարտան հատոր վաթընտա գասապար
տութիւնա շայան օլմայանլարըն իպգասընա միւսաատէ իտէկէլմիշ
լէրիտի . Պու խուսուսա իպթիտատէն քէմալը տըզգաթ վէլ պասի
րէթ լազըմ կէլուր , չիւնքի պէտիսահլար Սիսիթարեան միաբանու
թիւնունու իֆթիրա իլէ հալաճիլ իթմէք իչիւն էօթէտէն պէրիւ
վէ շիմտիյէտէք պուսու քէնտիլէրինէ ալէթը ասապէթ իթթիխապ
իթմիշ վէ իթմէքտէ տիրլէր :

Վէ վագաա օ էանատէն պէրիւ Սիսիթարըն թալէպէլէրի հագ
դընտա , հերձուածողլարա արգա վէրիյօրլար տէյի Բօրօբակնատա
սուրը ժողովքունա չէքվալէր օլունուպ , հաթտա 1714 տէնէսի
միսիօնարլարընտան պիրինին եանի իսմի ըէսմիլլէ Հ. Լոզանըն հագ
դընտա տախի իշթիքեա օլունուպ Լիսիթանէտէն Ռօմայա չաղըլու
տը . Պու վաթըն ալէյհինէ օլան չէքվալէրի սուրը ժողովք թէճէս
սիւն իտիւպ իշթիմամը թամմ իլէ ըույէթ իլլէտիքտէն սօղրա
ասըլարը օլտուզունու աղնայարազ կերէք Սիսիթարը վէ կերէք
թալէպէլէրինի չէքվատէն աղատ իտիւպ սալը վէրտիլէր . նասըլքի
պու անէտէք տիվանը մէզպուր տէֆթէրիսանէսինտէ հըֆզ օլու
նան աէնէտիլէ տախի մուայիէն օլուր :

Պու էանատէ Վէնէտիկ ճուճհուրունուն խաամը գալիսի օլան
տէվէթը ()ամանիյէ Սօրայը ապէրլէ իսթիլա վէ աղ վագըմ վար
ֆընտա զապթ իտէրէք Սօթօն չէհրինի տախի ախը վէ իհրազ իթ ,

միշտ օլտուգլարընտան Սխիթարըն ճէտիտ մանասթըրը տախի իսարապ իւ թիւրապ օլտու , Միճագ Հագթալա հապըթթէրինին Սխիթար գուլու հագգընտա օլան հիմայթթը ճէլլէսի պու սըրաստա տախի աշիքեար պիր հիքմէթիյէ պէյան օլտու նիչին քի Սըրայը ֆէթհ խտէնլէր Ստանպօլտաքի հերձուածող խրմէնիլէրին թահրէքի իւզլոէ քէնտիսինի գաթլ իթմէք միւրատըյլա արամագտա էքէն քէնտիսի վէ թալէպէլէրի էլէ կէչմէյէրէք գուրթուլուպ ֆագաթ չըր չըպլագ վէ հեր պիր շէյէ վարուրէթ վէ իհթիաճլէրի օլարագ Վէնէտիկէ ֆիրար իթտիլէր , Պու ալիզ զարիպէր եէրլէրինի տէյիշտիրտիլէր իսէ տէ պահթ իւ նիյէթթէրինի թէպաիլ իթմէտիլէր , Վէ Վէնէտիկ ճումհուրու պուկլարը քէմալը իլթիֆաթ իլէ գուպուլ իտուպ իֆրաթ քէրամլէթ վէ զարիպէրպէրլէքլէ պէլտէյէ եագըն սուրը Ղազար աստարնտա սաքին օլմալէրինէ միւսաստէ իյլէտի , Վէ ալ վագըթ զարֆընտա Սթթօնսաքինտէն ալա պիր մանասթըր տախի պուրատա մէյտանէ կէլիպ պու մէքքէզը ճէտիտէ պիր թէրաֆտան եէնի թալէպէլէր կէլէրէք պիր թէրաֆտան տախի շարգ ահպիսինէ լաէնգաթի տին աուաքեպլարը կէճնտէրիլտի քի վաֆիր իմպալէր իլէ մուհարրէր պէճիտ վէ միւսթաւաճէլ մէքթիւպլէր իլէ տալթէթ օլուհուրլարըր :

Սխիթարըն պու վէճհիլէ իսթիֆատէ իյլէմէսի հագգընա եէնի պաշտան հագարէթ տալթէթ իտուպ իժմա սուրը Սթոուհա թէքրար շէքլալէր եալըլտը , Սխիթար տախի թէքրար թէպըրիյէի գիմլէթի պապընտա լայիհէլէր եաղըպ օն պիրինճի կղէմէս սրբաղան փաթըն խաքիբայինէ պիննէֆա թագտիմ իյլէտի վէ պու իտուսուս իչիւն միւսթագիլ պիր գարտինալ մէճիսի թային օլուհարագ 1718 սեպտեմբերին եիրմիպլթընճը կիւնիւ թասթիր օլան սիճիլ իլէ Սխիթարեանլար եինէ փաքա չըգըպ շարգ միսիճնարըղը խըզմէթթէրինտէ տախի իպգա օլուհուրլար , (Օլիյուտէ պիրինճի սէնէտէ նագար պուլլուլա¹) :

Վաթոյիլլէրին հերձուածողլար իլէ օլան իսթիլաթլարը (հաղորդակցութիւնլար) պապընտա ուղղափառ խրմէնիլէր իլէ յատին միսիճնարլէրի պէյնինտէ զուհուրա կէլէն մէսէլէյէ ճէննէթ աւ շէան միւշարալէյհ սրբաղան փափա հաղըթթէրինին օլէսնատէ պիր հիւսնիւ նէթիճէ վէրմէք միւրատը օլուպ աստար մատտէ

հերձուածող Պատրիարքը հիւքիւմէթի ալթընտա պուլունան գա-
թօնիկէր Ս'կրաութիւն խորհուրդունու վէ Պսակ վէ թաղումա-
րընը անէրէ իճրա իթտիրէրէք Պատրիարքըն բուհանի հիւքիւ-
մէթի ալթընտա գալմալէրի վէ պու սէպէպլէր իլէ հերձուածող-
լարըն 'Բիլիսէլէրինէ կիթմէլէրի գանունճա միւմքին օլապիլէրմի
մէսէլէսի իտի . Ս'խիթար վէ խաչատուր վարդապետ պիւ իթ-
թիֆազ , գաթօնիկէրի պէրպատ վէ խարապ իտիճի պիր հալա-
ծումնան գուրթարմազ իչին բույի ըիզա կէօսթէրտիլէր վէ ան-
լէրին պու էֆքէարը պու խուսուս իչին մախսուս թային օլունան
գարտինալ մէճիսինինտէ “ Շիմտիլէք պու մատտէյի հէյէթը աս-
լիէսինտէ պրագմազ լազըմ կէլըր ” տէյի գարար վէրմէսիյէ տալի
թաստիգ օլունտու . () վագըթ (շէօյլէ տէյէլիւ) իչպու սուլն էֆ-
քէարընա միւտահէնէ իամի թագըլտը , վէ շիմտիյէտէք պունա
պէօյիւք գայթակղութիւնա վէսիյէ օլաճագ պիր շէյտիր տէյէն-
լէրտէ էքսիք տէյիտիրէր . Մ'նճաք պու կիւնքի կիւն քէյֆիթ
պաշգա սիւրէթէ կիրմիշ օլտուղունտան , պու թէսպիրէ տէ իհ-
թիաճ գալմալըշտըր : Վէ հաթտա պապը ալի մարիֆէթիյէ գա-
թօնիկէր քէնտի պաշարընա օլուպ սէրպէսթճէ իճրալը պին իթ-
մէյէ բուխաթլարը օլաղտան պէրիւ , հերձուածողլար իլէ մէզէպ
մատտէսինտէ հաղորդակցութիւն իթմէ կէ լուղում գալմաաղըն-
տան , պէօյլէ պիր իխթիլաթտա վուգու պուլմամըշտըր .

Հիւքմիւ գաթի օլան պէօյլէ պիր գարարտան սօղրա տալի , կէ-
րէք պաղը լատինլէր վէ կէրէք թէրաֆտարլարը , Ս'խիթարեանլար
եինէ հերձուածողլարէ մէյիլի տիրէր տէյի շէքվա իթմէ տէն խա-
լի օլմաարար : Վէ Ս'խիթարեանլարըն ալէյհինտէ կէզէնլէրին պու
հարաքէթլէրի իլէ նիյէթլէրինինտէ նէ օլտուղու աչէքէար օլտու .
Մ'նճագ Ս'խիթար պունլարա ամէլիաթ սիլահը ճէվապը իլէ , զա-
լէպէ իտիւպ , գրաբար վէ աշխարհաբար լիսանլէրինտէ պիրէր 'Բը-
րիտունէակնա վաղապետութիւն պատըրարագ , Հուլմայ քիլիսէսի
վարդապետութիւնունու աչէքէարէ թալիմ իտէր իտի . Վէ Ս'աու-
թէոս Մ'էտարանընըն միկնութիւնունու պատըրըպ , կէրէք 'Բըրիս-
տոսուն իքի բնութիւնու վէ կէրէք սրբազան Փափըն ըիսսէթը
ումուլիէսի պապընտա , հերձուածողլարըն հերետիկոսլու գլարընը
ճէրն իլէտի .

Դէպքեր յատին քիւսէսինն մեզ պուլի օլան ջերմեռանդ տուա քիթապէրինի երմէնիճէյէ թէրճիւմէ իյլէսի, վէ պիրտէ պիլ լստուածաշունչ քիթապը պաստորըպ, պիր նուսխասընը ծն տէօր տիւնճի Բենեդիկտոս սրբազան փափա հէտիյէ կէօնտէրտիյինտէ փափայը միւշարաթէյհին հիւսնիւ թէվէճճիւհ վէ մէտհիւ սէնասը իլէ միւշէրէֆ օլմուշտուր: (Օխրտէ իքինճի սէնէտէ նաս վար պուլըուլա²):

Վանքըն միւհասէսի օլտուղու էճիլտէն, պու քիթապլար Սխիթարըն իսմիյէ պասըմըշլար իսէտէ, պունլարտա օլտուքճա շաւիրտէրինին տախի էմէյի պուլունուրտու:

Հաթտա մէրուաման, փիլիսոփայութիւն, լստուածաբանութիւն մէսէլէրի թալիմիյիլէ հէր չէնտ մէշղուլ օլտուգտան մաստա, լշրմէնիսթանըն իլմիւ քիթապէթ վէ թէվարիլս ասարալըրնա տախի քէսպը վուգուֆ իտէրլէր իտի, վէ Սխիթարըն նէ ճէսիմ թէսապվուրլէրի օլտուղու հէրէտիկոպուք զիւմիւնէ զահիպ օլանլէր իլէ, պու իքի պէօիւք վէ գուվէթիւ տէլիլէր իլէ չաթըշմար էֆրեարընտոն տախի զահիր վէ նիւմայան օլուր: Շէյլէ քի էվվէլա՝ միլլէթ պէյնինտէ եօրթուլարը իլէ միւշէրէֆ օլան էսկի երմէնի սուրբ պապալարընըն էֆրեարը տախի Բօմա քիլիսէսի նին ուղղափառ վարդապետութիւնունա միւթապըգ օլտուղունու միլլէթէ իսպաթ իթմէք լալըմ կէլէճէյինտէն պու պապտէ էսկի էլ հալըլարընըն շահատէթի իլէ ֆիքրինի թաստիք իթտիրմէք իւղրէ կէրէք պիլզաթ վէ կէրէք շակիրտլէրի վասէթասը իլէ պու միւիլիւ աթիգ քիթապլարը թօփլամաղա ճահտ իյլէտի: Վէ սասնիէն տին սահիլիքլէրինի ֆէհմ իթմէյէ իսթիտաս վէ գապիլիէթի փէյտա իթտիրմէք իլիւն երմէնիլէրին ֆիքրինի ինճէլթմէք լալըմ կէլտիյինտէն պու սէպէպլէ տախի Սխիթարեանլար, միւլլէթին իլմիւ քիթապէթինէ տայիր խալըճա՝ միւթէպէր քիթապլար թօիլայըպ պատէհու քերականութիւն բառգիրք վէ թարիխ մագամընտա քիթապլար տախի թապ ու նէշը էյլէտիլէր:

Պու թարիլս քիթապլէրինտէն պիրի եանի հերճուածողալըրն փաթապլէրի ճէհր օլունարագ միլլէթին մէզէհպճէ նամուսու վէգայէ վէ մուհաֆաղա գրընմըշ օլան քիթապ, տիւէր պաղը քիթապլէր իլէ պարապէր սուրբ Վարդապետն թէֆթիլինէ իհալէ գրընտը

իսէ տէ պէյհուսէ օլտու նիչիւն քի հերետիկոսլուք ֆէսասաթըն
նըն մէնի պապընտա իհտաս օլունան օ տիվանը ճէլլ օ քիթասպտա
հերետիկոսլուք էսէրի պուլամատըղնտան 1818 տէ դատապար-
տել իթմէյէրէք քիթասպը սէրպէսթ պըրագմըշտըր :

(Օխըտէ իւչիւնճիւ սէնէտէ նազար պույրուլա³) :

Պու միսիլիւ ասար իլ Սխիթարեան միաբանութիւնու քէս-
պը շէրէֆ վէ շէօհրէթ իթմիշ օլմասը իլէ միլէթտէն պազը վա-
րիէթիւ գէվլաթըն նապարը տըգգաթընա շայան պույրուլուպ ,
էրմէնի սիւպեանընըն մէզհէպէ մուվաֆըք սիւրէթտէ թալիմ վէ
թէրպիյէ օլմասը պապընտա խւրդատէ մէկթէպլէր իհտասը վէ իտա-
րիէրի իչիւն էսհապը սէրվէթին պէր միւճիպի խայրաթ վաֆիր
աթիյէլէրինէ տախի մազար օլտուլար , վէ պու վէճհ իլէ Բա-
րիս վէ Վիհէտիկ մէկթէպլէրի բունումայը վիճիւտ օլարագ պէյ-
նէն միլէթ պունճա բարեպաշտ վէ ալիմ սիւպեանիք՝ անլէր-
տէն պուհուր իյլէմիշ տիրէր : վէ սապըգա տախի գէքրի կէչ-
տիկի վէճհ իլէ պու միսիլիւ իֆալը խայրիէ իլէ կէրէք Սխի-
թար վէ կէրէք շակիրալէրի տէյիլ եալընըզ մէզհէպճէ իլաթէր-
պիյէճէ տախի խըմէնիսթանըն միւճէտտիտի օլտուլար :

Բէնտիլէրինին պունճա միհնէթ վէ մուխաթարա իլէ իճրասը-
նա միւգթէտիր օլտուգլարը քարոզութիւն վէ ինճիլի շէրիֆին
նուրու սահիհինի պիւթիւն էրմէնի ճէօմաթընա նէշը իյլէմէլէրի
իչէրինտէն պիր քիւլիւ մըգտարընը ուղղափառութիւն պիրլի-
յինէ տախիլ իյլէտի :

Գալէմէրինտէն չըգան թահրիրաթ իլէ , էսկի փէտէրլէրին
ուղղափառական վարդապետութիւնլարընը գապուլ իթտիրտիքտէն
մատա , իլմու քիթասպէթէ միւթալէք ասարլարընը տախի կիրտա-
պը մէթրուքիէթտէն իխրաճ իտիւպ , գրաբար լիսանը իլէ պէրա-
պէր անլէրի տախի բէնչէի զայաթտան գուրթարտար :

Խըմէնի թարիխինի հագիգէթը հալի իւլտէ զահիրէ փխրաճ
իտիւպ միլէթէ միւճիպի մէնֆաաթըքէսիրէ , վէ միլէթին հալ-
իւ իսթիգալտէ գուհուրա կէլիշ վէ կէլէճէք վուգուաթընա
քէսպը վուգուֆ իթմէք էմէլէնտէ օլան գէվաթէ միւճիպի սու-
հուլէթ օլմուշ տըրլար :

Խլհասըլ իտարէսինէ մուպաշիրէթ իթտիքլէրի մէկթէպլէրտէն :

մագսէս միւլէթին մալէք օլտուղու մուհասսէնաթը իպգա իսէրէք ,
միւճէտտէտէն տախի Սիսիթարեանլարըն ճահսիւ իգտամը սէմէ-
րէսի իլէ վիճիւտէ կէլէնէրին իսթիսհալընա տէվամ իթմէքտէն
իպարէթ տիր . Պուռնճա մուհասսէնաթըն գասր ու գըյմէթինի
միւլէթի տախի ըանա պիլիւպ իզհարը քէմալը հիւրմէթ վէ շիւք-
րանիեթլէ մուգապէլէսինէ տէվամ իլլէմիշ տիր .

Իլթէ պու ճիհէթլէրլէ Սիսիթարեանլարըն իֆրաթ մէրթէ-
պէ միւլէթէ թէյսիրի օլտուղունտան , պուշլարա պիւթիւն միւ-
լէթի զապլթ իտիւպ իսթէտիքլէրի կիպի գուլանաճագլար տէյի պա-
զըլարըն ֆիքրինտէ շիւպհէ արիզ օլտու .

Սիւճէտտէտէն պու միսիլիւ չէրֆի պիր շիւպհէնին զուհուրի ,
Սիսիթարեանլարըն կէրէք ուզղախառլըգ քարոզութիւնուէնա վէ
կէրէք միւլէթ թէրպիլէսինէ միւթալէք օլան խըզմէթլէրինէ պին
մումանաաթ պին միւշքիւթ հասըլ իլլէսիլէր .

Վէ հաթտա մանաթըլարընտա իլմիւ մէզհէպէ միւթալէք հաթսըզ
հիսապսըզ քիթաուլար պասըլպ պիւթիւն Լըմէնիսթանըն հէր թէ-
րաֆընա նէշը օլունարագ , հասըլ իթտիքլէրի մէնֆաաթ վէ մուհաս-
սէնաթլարըն էսէրինի պագի իթմէմիշ օլտալար , վէ մէկթէպլէրինտէ
տախի իլմ , մէզհէպ , վէ քիթապէթ թէրպիլէսի իլէ պուռնճա թալէ-
պէ վէ շահիրտան . քէսպը հայաթը ճէտիտ իթմէսէլէր , թէէսսիւֆ
իտէճէք մէրթէպէ ֆէնա նէթիճէլէր զուհուր իտէճէյինէ շիւպ-
հէ եօղուտու .

Իմսի Սիսիթարեանլէրին ալէյհինտէ օլանլէրին պիր թագըմ
թիւրահաթ վէ ազվաթլէրի պիւ ֆիիլ մուվաֆագ օլտուգլարը
պուռնճա սէմէրաթը խայրիէնին էպալէսինէ միւճիպ օլանյուպ հաթ-
տա իջլէրինտէ կէզմէյէ մէզուռիեթլէրի օլմայան մահալլէրէ տախի
ճիւմէն վասըլ օլամաուրըլարը հալտէ , ֆիքր վէ թահրիրաթ , վէ
սէպլէրի եթթիշմէյէն մահալլէ մաթպուաթ իլէ վասըլ օլուպ միւշէր-
րէֆ օլուրար .

Վէ էլհասըլ Լէւտարանկան զահմէթլէրինին շէօհրէթինի , վէ
քէնտի զաթլարընըն խայրաթ էսէրլէրինի կէօրէրէք նիլէ էրմէ-
նիլէր մէմէքէթլէրինէ ալտէթ իթտիքլէրինտէ տախի պուշլարը
եաա վէ թէզքեար իտէկէլմիշտիրէր .

Պու ինքեար օլունմաղ հալաթտէն իքի պէօյիւք ճլմարտութիւն

զահիր օլուր , պիրիսի , Սխիթարեանլարըն միարանութիւնու աւ
լէյհինտէ օլանլէր , Սխիթարեանլարըն օրթատան գալտորըմնար
յըլա մագսէտլէրինէ եանի անղէրին ֆէսիս օլմանընա նայիլ օլման
յուպ , վէ պու միւրաստլէրինին հասըլ օլմամնարտըր :

Իքինճիսի պու նապէտիտ օլմագ մաստտէսի վիճուտէ կէլէ
տախի , մեզէպ իսթիֆատէսինէ օլան թէյսիրաթը միւսթահ
սէնէսինին հիւ պիր վէճհ իլէ թէնլիլ օլմամնարտըր : Վէ պու
պահսը տա մախսուս անլէր իլին էտէրիվքի , սուի նիէթլէ հէր
եէրտէ վէ հէր մահալտէ , “ () կրօնաւորլար իլմէ հըլմէթ իտէ
պիրիլէր ամմա ուղղափառլըղա եարամաղլար ” տէյի ֆապ իտէր
լէր . քէէննի լլէտարանական քարոզութիւնլարընա սէտտ չէքի
լիպ պուէնճա մումանաթ կէսասէրիլաիլի հալտէ , եալընըլ իլմ
վէ քիթապէթ մարիֆէթիլլէ ուղղափառութիւն քարոզլ իթմէ
յէ միւգթէտիր օլմաղլար քիպի , նասըլ քի պուէնուն զըտտըր օ
լարաղ զէմանէնին մեզէպսիվէրի քէնտի ֆասիա իթիգաթլարը
նը իսաղա նէյը իթմէք իլին պու եօլու գուլմնա կէլիլալիլլէր :

Իմսի բույի զէմինին հէր թէրաֆընտա միւթէմէքքիւն միւ
լէթլէրինին բուհինէ , Սխիթարեանլարըն ղայէթ մուհասսէնաթ
լու պիր հոգեոր թէյսիրլէրի վարտըր , վէ ուղղափառ տին տա
խի պուէնլարտան ղայէթ միւթէչէքքիւր տիւր տէմէք տախի վիք
մուհագգագ տըր . պուէնու Սխիթարեանլարըն տիւլմէնլէրի տախի
բանա պիլիւպ , հաթտա մագսէտլէրի տախի պու թէյսիրի նապէ
տիտ իթմէք տիր . լլնճագ միսիօնարլըգտուն մէն իթմէք ճահալէր
պօշա չըգմըլ օլաուղունտան , էսկի թէտպիրլէրի էլէ ալըպ վար
գուվիլէթի բաղույա վիրէրէք , Սխիթարեանլարըն նիյէթի շիւպ
հէլիտիր տէյիւ փրօքականտանըն սէմահէթլիւ Գարափնալլէրինէ
չէքվալէր իտիւպ գալպլէրինտէն հերձուածողլարա թէրաֆ իտէր
լէր , օնլարըն ֆայտէսինէ չալըլըրլար . վէ ուղղափառ տին քարո
զութիւնու պէհանէսիլլէ իլա անը օրթատան գալտորըպ եէրինէ
հերձուածողլուղու ղալէպէ իթտիրմէկէ ճահտ իթմէքտէ տիրլէր
տէյի ֆասլ իտէրլէր : լլմնա պու իֆթիրալէր , նէ իսպաթ իւղէրինէ
պինա օլունմուշտուր պու անէտէք զուհուրա կէլէն վուգուաթ
քէնտիլիլիտէն սէյլէր , վէ հէրնէվի սուի նիյէթէ թամ ճէվապ
տըրլար . պու ճիւմլէ Սխիթարեանլար թաֆսիլաթը մասլահաթէ

տախի հազար տըրլար նիչին քի գապահաթը օլմայանըն էլինտէ պիււհան վէ տէիլ նօգսան օլամալ .

Հերետիկոսալուղա զահիպ օլանլարը Մխիթարեանլար թաթը թութուպ պէտ մուամէլէ իթմէլէր տէյի այըպլարլար , անճագ լլէտարանըն բուհու խաղաղութիւն տուր , վէ տին սահիհլիկի մուհապպէթ վէ հապիսիքլէ թէֆհիմ օլունապիւււր , նիչին քի թահգիւր իլէ ճանլար տալլէթ օլունամաորդտան մատա իւրգիւպ գաչարլար .

Մխիթարեանլար Միլէթլէրինին սէֆալէթինէ աճայըպ քէտէր իտէրլէր տէրլէր . էլպէթ , նիչին քի իշրմէնի միլէթինին փէգջօղու տէյիլ գալպլէրինին ֆէնալըղնտան իլա պիլմէտիքլէրինտէն խաթայա կիրիֆթար օլմուշտուրլար . Վէ անըն իչին Մխիթարեանլար քէլամ վէ հարաքէթլէրինտէ մուհապպէթլէ տալրան , մագլա հերձուածողլարըն ճանընր գազանմաղա ճահտ իտէրլէր , տէյիլքի գապուլ իթմէտիքլէրի խաթալարը պիլէ եիւզլէրինէ վուրուպ , պըգտըրարագ . Վէ միլէթին թէվէճճիւհիւ գալպինէ բուի ատալլէթ կէօսթէրմէտիքտէն մատտա , մէզէպէ տօգուն , մայաճագ մատտէլէրտէ եարալմ պիլէ իտէրլէր . միլէթին արաբողղութիւնլարըն նէ բէտտ վէ նէտէ թահգիւր իտէրլէր , խիւլասա հերձուածողլարըն տէօնմէսինէ մանի օլաճագ վէսիլէլէրի չօղալթ մաղլար , վէ սէլամէթ եօլունուն գափուսունու եիւզլէրինէ տօղբու գափամաղլար .

Իլթէ գըսսա սէօհպէթլէ Մխիթարեանլարըն հերձուածողլար իպրագ իթսիգլէրի թարաֆտարըղլարը եէքիւնի . իշեր գապահաթ իսէ , սահիպի շէրաաթ հիւքմ էթսին տալայա .

Վէ չիւնքիւ ինսան ֆիլիլէրինին խայր ու շէրր օլտուղու պիլինմէտիքճէ նիյէթի գօլայ ֆէհմ օլունամաղ օլտուղունտան , պուճիհէթլէ տախի թէպրիյէի զիմմէթ իտէրէք տիւշմէնլէրին աղըղլարընր գափամաղա Մխիթարեանլարըն փէք չօք վէ գուլլիլթլի տէիլլէրիտէ վար . Մէսէլայ Մխիթարեանլար հերձուածողլար իլէ իւլֆէթ մի իտէյօրլար , էլտէ օլան ճիւզլէ պիր գաթուլիլլէրի տէ հերձուածողլարըն խաթալարընա իլհագ մը իթմէք իսթէյօրլար , փէք էյի , ամմա նէ սէպէպլէ , նէ վասէթա իլէ . Մխիթարեանլար իշրմէնիլէրէ կաթողիկէ վէ Հոռլմէական Վիլիսէսինին

ճշմարտութիւնւորներն քարոզել իսկուէք հերետիկոս էթմէք իսթերլէր տէյի հանկը ագըլը իսկեաթ օլա պիլըր :

Հաթտա չօգ փաշարը պիր տէլլ իլէ մոլպահէսէյէ կիրիշմէք օլուր պու , զերա պունտան , հերետիկոսլարա եագլաշմագ իչլէն , միւսթադիլ ճնլարըն վարդապետութիւնունու պօղաճագ եօլա սարմագ լաղըմ կէլիւր թէֆէքքիւրիւ չըգար քի աճայիպ պիր մաստէ տիր • Նիչինքի հերետիկոսլարա եարանմաղա վէ անլէրի գաղանմաղա տահա ագըսա եօլտա վար , եանի մեգալէյի տէյիշտիրիպ անլէրին պուլուն • սուգլարը խաթալէրի հիմայէ իթմէք տախի ելվէրըր • պու եօլ իլէ հիչ օլմաղսա եիւզ ելլի սէնէտէն պէրիւ մեզհէպտաշարընտան պիր տագիգէ րահաթ կէօրմէյերէք իշթտիքլէրի հատօրզ հիսապսըզ ինքիսար վէ իֆթիրալէրտէն պարի խէլաս օլուրլարըր :

Իշէր Սիթթարեանլար խաթանըն սէվապա զալէպէ իթմէսինէ ճահա իտէօրլար իսէ , նիչին տի աշքետրէ հերձուածողլարա տէօնմէյօրլար , քի սայըսա գաթսլիկտէն գըրգ գաթ զիտտէ օլսուքլարընտան , պարէմ պիրապ րահէթ եիւզիւ կէօրիւր վէ մէսնէթ տէ պուլապիլըրլէրտի • Վիչինին լէքէսիլ պիր հալ ու հարաքէթի աշքետր փարայուպ տուրուքէն պիր տիւզիյէ թէպրիւնի զիմմէթէ տալէթ օլունմաք նէ միւշքիլ աֆէթտիր • Սնճաք Սիթթարըն էվլատլարընըն պիւթիւն ճահտու իգտամլէրի մեզհէպտաշլարըն խայր ու մէնֆաաթը օլտուղու աշքետր իքէն , անլէրտէն նահագ եէրէ իֆթիրալէր տիյնէմէք նէ մէրթէպէ ինֆաալը տէրունէ միւճիպ օլաճաք պիրլէյ տիր , խուսուսատ ճնէպիլէր պիլէ պու միւաբանութիւնուն մոլհասսէնաթընը թանլըպ մէտհ ու սէնա իլէ զէքր իթտիքլէրի մալիւմ օլտուղու հալտէ • Լօթսա պիւթիւն Լըրուբալիմլէրի պու միաբանութիւնուն իլմ վէ մեզհէպճէ հասը իթտիկի մոլհասսէնաթը , պէօյիւք վէ քիւչիւք մէկթէպլէրինի , վէ խուսուսիլլէ Լըրմէնիսթանը մեզհէպ վէ իլմ թէրպիւնսիլլէ միւշէրէֆ իթմէք միւրատլէրինի պիլիպ վէ կէօրտիւքլէրի հալտէ , միւթէհայիր օլուպ , անլէրէ մէյիւ ալագա բէյտա իթմէտիլէրմի • Պու գատարը մալիւմ օլտուգտա պունճա մէշուր հեղինակլարըն , պունլարըն հագլէրինտէ պու գատար շէյ եաղմալարընա արթըգ քիմ թաճիպ իտէպիլըր • Իշճիւմլէ պիր քաչընը զէքր իտէլիւմ • (Լօթէն պօ •

րէ՛ .) Սուրբ Ղազար , Խախտ , Վէնէտիկ միսթարեան թաղի-
խիւնի եազան .

Սիւսիւ 1 լէյէնէն Դը Ֆրիւիւ , սորէ Վալար Սիւսիւսէն Դիւալը
քի 1841 տէ Վէնէտիկտէ պատմա զուէնմուշտուր .

Սրբազան փափրն (ծնալթընճը Գրիգոր փափրն) մէրմէրտէն ց-
մա սիւրէթիւնն նասպը իչիւն սուբ Ղազար մանասթըրընտա , 1846
սէնէսի փէտըվարըն Չինճի կիւնիւնտէ իճրա զուէնան րէսմ վէ
զիւնէթ արասընտա Վէնէտիկիւն գարտիւնալ Պատրիարզը թէրա-
ֆընտան սէջլէնիլէն նութգ , քի Վէնէտիկտէ 1846 սէնէսի պատմա
զուէնմուշտուր .

Դէզալիք իթիգասը նասը աքս իտէն զազէթալար , վէ եաքըն-
տան կէօրիւճիւ զտուքլարը հասէպիլյէ , պաշլըճա Ֆիրանսա վէ
թիթալա զազէթալըրի , նիչէ նիչէ մէտհիլէր իլէ միւլէյիէն-
պահպար գալէմէ ալմըշտըրլար , էյճիւմէ , Տէպա զազէթա-
սը 22 նոյեմբեր , վէ 13 դեկտեմբերտէ , 1850 . Ը՛() քիւնիօն Բիւպ-
լըգ զազէթասը 12 դեկտ 1850 . վէ նումէրօ 1043 . Լա Բաթրի զա-
զէթասը 13 դեկտ 1850 վէ նումէրօ 347 . հաթտա փայթիթալթը
մէտհէպը գաթօլթեան զան (Բօմա) պէլտէսիւնտէ հաֆթատան հաֆ-
թայա նէշը զուէնան պիր րէսալէի իլմիլէտէ տախի , սուրբ Ղա-
զար միաբանութիւնու Լարոքանըն քեաֆֆէի ալիմէրիւնտէն թա-
նըմըշտըր . վէ շարգ թէրաֆլարընտա տախի քէմալը չիւքրանի-
էթլէ չալ զուէնմագտատըր , նիչիւնքի Բրիսթիանյըգ զայրէթիւնի օ-
րատա տայիմա սաղ վէ թէմիլ սագլամըշ , վէ գուվլէթի ֆայիլիլէ
իլէ օրալարըն մէտէնիլէթիւնէ հիսսէտար զլմուշտուր տէսի թաստիգ
գըլընմըշտըր . Լիպում . ճիւտ 3 . սահիֆէ 225 ,

Ֆրանսանըն էն մէշուր եկեղեցականլարընտան պիրիսիւնն ,
րէսմի պիր ճէմիլէթտէ Սիսիթարեանլար հագգընտա շու կիւնլէր-
տէ պէյան իթտիկի էֆթեար տախի , պունճա շահատէթլէրտէն
աշաղա գալմալ , մումայիլէյհ “ Սիսիթարըն շակիրտլէրի շարգ
(արեւելքի) թէրաֆլէրիւնի , զարպ (արեւմուտք) թէրաֆլէրիլյէ , ահ-
վալը ագիլի տէլալէթի իլէ իւլֆէթ իթտիրմէք մէմուրիլէթը խայ-
րիլէսիւնէ մէշուլ զլմագտա տըրլար տէմիշ տիր . 1- ԳԵՄ ԴԵՄ ԳԵՄԷ
զազէթասը , 12 դեկտեմբեր 1850 նոմբեր 162 .

1 Պա զաթ չիմի Ղալթա ճիլլիթ քիլիսէսիւնտէ սաքիւն զան լալարիսթ կրօնաւոր-
լարն պաշ փափատըր :

Վէ վագաա մուծապագաթը մեզհէպ, վէ իւմ վէ մարիֆէթլէ
րապըթայը իթթիֆագը քեաֆֆէի առէմիանը ճիհան կիւն պէ
կիւն բէքիշմէքտէ օլտուղու էճիտէն, Սխիթարեան մէկթէպլէ-
րինին մագսէտը վահիտի տախի պու տուր, վէ իհթիմալտը պու
սէպէպտէն նաչի քէնտիլէրինէ Հարգ ճիգվիթլէրի իւնվանը վէրիւ-
միշ տիր: (Լէկեղեցական պատմութիւն բառգիրքինտէ, հ. 44, «-
հէֆէ 60,) վէ վագըթ օլա քի, պիղարապ վէ պիթերաֆլըզա եազը-
լան թէվարիլէրտէ տախի, նասը քի սուրբ Բէնեդիկտոս շա-
կիրալէրի հագլէրինտէ, մէմալէքի զարպիէ էսհապը խայրաթը
տէնմիշ տիր, պունլարատա մէմալէքի շարգիէնին էզհապը խայրա-
թը տէնիլէճէք տիր, զիրա թէնհայը մանասթըղարընտա վէ րու-
հանի տուա վէ թէմէնիաթլէրի արասընտա, ըիվայէթը տին վէ
մէզհէպլէրի իլէ պերապէր արըմըզըն թէրպիլէի ճէտիսէի ուսու-
լինի իմթիզաճ իթտիրէրէք իքիսինտէ լէքէտէն թէմիզ վէ փաք
օլարագ մուհաֆապայէ միւզթէտիր օլտուլար:

Անճագ սէօլտէն զիատէ ամէլ արանըր իսէ, շունուտա զիքը
էթմէք վաճիպ տիր քի, Նաբօլէոն սէվրինտէ, նիչէ ճէսիմ վէ ու-
սուլու աթիգալէրի իլէ միւլթէհիր օլան մանասարըլար խարապ վէ
թիւրապ օլտուգալըր հալտէ, Սխիթարեան մանասթըրը ֆէվզ էլ
ատէ վէ պինալիր իպրէթլէ օ խարապիէթը ումումիյէտէն իսէլաս
օլմուշտուր:

Ամմա ասըլ միլլէթիմիլին իչինտէ տախի, մսիթարեանլարըն նի-
յէթը խայրիլէլէրինէ վագըթ վէ ամէլ վէ հարաքէթլէրինի տա-
հա զիատէ թահսին վէ թագտիր իտէն միւթէպէր վէ մէշհուր
քիմնէլէր տէ մէվճուտ վէ պագի իքէն, նէ միւճիւպ վէ նէ հա-
ճէթ էճնէպիտէն տէլալէթ վէ շահատէթ կէթիլմէք:

Բյօբալիանտա սուրբ Վոդսվքու մէկթէպիլնտէ Հոովմա քիլիւ-
սէսի ուղղափառ վարդապետութիւնլարընտա թէրպիլէ օլմուշ
Լյումէնի շակիրալէրտէն, (ալուենօլարտան) նիչէ նիչէլէրի հէր նէ
գատար տա էվլէլէրի Սխիթարեանլէր հագգլէրինտէ պիթթահ-

1 Նաբօլէոն գուգվէի ասկերիէ իլէ պիւթիւն Իթալիայը իսթիլա իտիւպ, քեաֆֆէի մա-
նասթըր վէ քիլիսէլէրի եաղմա վէ խարապ իթտիքտէ, սուրբ Ղազար ատասընտա քեպլին Սխի-
թարեան վանըրը տախի թէճէսսիւա իտէրէք, թէրպիլէի մէտէնիէթը միլլէթէ շալըշտըլա-
րընը կէօրտիւքտէ, զայէթ թահսին վէ աֆէրին իլէ պիր քէտէր վէրմտիքտէն մատա, իպգա
իտիւպ իմթիազաթ տախի վէրմիշ օլտուղու մալիւմ տիր:

րիբ սուրի զանազան պոռնիկներու իսկականութեամբ իրաւունք տալով իւր քեմալական վասալ օսման գաւառ, մալիւմաթ վէ թէճրիւպէլէրի ճիհէթիլէ պիւրա զարազ վէ նէֆասնիթ Սիւրիթարեաններին էշխասս վէ ահմադ շահիւմիթի թէճէսսիւս իթտիքտէ, հիւսնիւ շահատէթ իթմէկէ մէճպուր օլմուշ տուրլար :

(Օխրտէ, իլապէյէ նազար պուլյուլա.)

Պուրնյարտան պիր իբիսիւնի զեքր իսէլիմ. Գերապայծառ Ստեփաննոս լըգէր Բստանպօլ վիզարը. Սերուբէ Վարդապետ Զուգուրեան. վէ ճիւմէտէն զեասէ,

Ուղղափառ Լըմէնիէրին իւր նախագահը Նուրիճան լըտոն վարդապետ, քի էսկի աստավէթինի մուհապպէթէ վէ իսյրխահլըղա թէպտիլ իտիւպ, Ստանպօլա ապիմէթ իթտիկի էսնաստէ, Վէնէտիկ սուրբ Ղալար մանասթըրընտան կէշէրէք, Սիւրիթի Սիւրիթի տէր. Բէնգալի զալիք ուղղափառլարըն այրըքալ սերպէսիլէթ քէսպ իթմէսի պիւրըճա Սիւրիթարըն ասար հիմմէթի տիր տէյու իբրար իտիւպ, “Հիմնի աննատըմ քի էսրարը հիքմէթը իլահիյէ, շարգ թէրահիլնա օլան րահմ վէ թէվէճճիւհիւ րէպպանիլէսինէ պէշլէ վահրթլարտա պիր ալէթ օլմագ իւզրէ Սիւրիթարեան միաբանու թիւնրու միւսթագիլէն մին էլ էյէլ թագսիր իլէմիշ տիր տէմիշ տիր. Վէ իլէրիւտէ Սիւրիթարեանլարա օ գատար մուհապպէթ օ գատար հիմայէթ կէօսթէրմիշ տիր քի, Սիւրիթարեանլարին ալէհիլնտէ պուրնանլար պուրնու քէնտիւսինէ քապահաթ ապիլ իստիւպ, Բըթթափանտա սուրբ խոլոքուրնա ապիմ իլթիքէտէր հազարլար, հաթտա պու սէմահէթիւ նախագահ, (Ղալաթատա) միւճէտտէտէն իպնա օլունան Բիլիսէսինտէ, Սիւրիթարեանլարը մէրասիմի մէյհէպիլէյէ մէմուր (արարողութիւն մէմուրու) նասպ վէ թալին իտիւպ, սուրբ խորհուրդլարը, սուրբ լըթու թէրահիլնտան տալիս գապուլ պուլյուլմուշ օլան Լըմէնի արարողութիւն իւզէրինէ իճրա իթտիլմէկէ ճահա իթտի իսէ, պու խուսուտա տալիս ատիւլէր գըյամէթ գըթարուպ, եկեղեցական արարողութիւնու Լըմէնիլէրէ թագլիա օլունտուղու հալտէ, ուղղափառլար ալտանըպ, վէ քէնտիլէրի իլէ հերձուածողլար պէնիլնտէ օլան Ֆէրգ վէ մուպպէէնէթը սահիհէյի Ֆէհմ վէ իսրաք իսէ-

մշտեցէք , ճիւղմէսիտէ գաղղարլար օ' թարաֆա կէջերէր տէյիւ վա-
ֆիր շամաթա իթտիլէր : Մնճագ պուռնուն մուղայիրի վուգու
պուռուպ շու սօն եիրմի սէնէ զարֆընտա , հերձուածողլարըն Վհ-
լիսէսինէ կիթմէք պիր քիմնէնին պիլէ ֆիքրինտէն կէջմիլ տիր .
նիչին քի խրմէնի ուսուլու իւզլէ Պաստարագ կէօրմէ արզիւլէ-
րի , պու վէճհ իլէ մուհագգագ պիր սիւրէթլէ տախի հասը օ-
լուրուտու : Իլթէ պու եիւզտէն տախի Միթիթարեանլարա ալվ օ-
լունան իլթիքեալէրիննէ գատար հագսըզ օլտուղունու վէ հագգ-
լէրինտէ օլան սուի զաննըն նէ մերթէպէ սէմրէի խայրիէյէ միւն-
թիճ օլտուղունու ֆիլիլէն տախի իսպաթ իթմէք իչլէն պու քէյ-
ֆիէթին պու մահալտէ պիր շու գատարճըզ զէքր օլունմասը մինա-
սիպ կէօրիւլիւշ տիր :

Նախագահ Նուրիճանտան սօղրա օ' մէսնէթը շէրիֆէ Դերա-
պայճառ Պօղոս Մարուշ հաղըթլէրի նասպ ու թային պույրուլ-
տու : Պու իհթիրարը վաճիպ իւլ իհթիրամ , տիրայէթ վէ ֆէթա-
նէթը քեամիլէ իլէ , հէրնէ գատարտա գօրգագ միլաճ , վէ տիւշ-
ման էվղալէրինտէն նալի Միթիթարեանլարըն ալէյհինէ թահրիք
օլունմուշ իսէտէ քէնտիլէրի իլէ տայիմա խալիսանէ վէ քէմալը
հիւրմէթ վէ ըայէթլէ տալիւնուպ ըապըթէյի իթթիֆագըն թէ-
քիտինէ տէվամ իլէմիլ տիր նասըլքի Միաբանութիւնա եալ-
պըզը միւթէատտիտ մուհապէթնամլէրտէն , վէ թեմի օլան
խրմէնիսթանա կէօնտէրմէք իչուն Վանքտան միւսթագիլ պիր
վարդապետ իսթէտիկի իլէ տախի պու պահսըմըզ ալէնէն վէ
թէվաթուրէն իսպաթ օլուր :

Պէջլէ պիր պիրի արտըսըրա մէսնէտը նախագահիէ նասպը
գատէմ իտէն Նուրիճան վէ Մարուշ միսիլիւ եքի զաթը միւհ-
թէրէմին Միթիթարեան միաբանութիւնու հագգընտա իպրալ իւ-
լէտիքլէրի պու հիւսնիւ թէվէճճիւհ , հագգանիթ թէրազիսի-
նէ հէր հալտէ Միթիթարեանլար թէրաֆընա աղսըրարագ տին ու
ամէլլէրինի լէքէսիլ , վէ խալլտէն էգատէ պուռնուտուղունու
տախի իսպաթ իտէր պիր քէյֆիէթ տիր :

Իմաի պու կիւնքիւ կիւն պիր եէնի մէսնէտ սահիպի , պու
իքի մատտէ հագգընտա տախի չէքք վէ չիւպհէ բէյտա իթմէք
միւրաա իլէտիկի հալտէ լաղըմ սըր քի անլէրի չիւրիւթմէք իւլ-

րէ եէնիսէն վէ իսպաթը վուգուաթէր մէյտանէ կէթիրսին , լազըմ տըր .քի Նարոբա միլէթէրինին պու միաբանութիւնա օւ
լան հիւրմէթէրինի , վէ Ռօմա սրբազան փափլարընըն հիմայէթը
գափլէթէրինի պօշա չըգարսըն , լազըմ տըր .քի Սիսիթարեանլարըն
թահրիքիյէ գաչ ուղղափառ , հերձուածողլարըն թէրաֆընա կէչ
միշ իսմ վէ բէսմէրիյէ պէյան իթսին , լազըմ տըր .քի Սիսիթար
եանլարըն պունճա վահմէթ մուխաթարա վէ մէշագգաթա թէ
համմիւլ խլէմէրի' ուղղափառլըը թաստիգ իթմէք իջէւն օւ
մայուպ , իլա սնը պագ ալթընա ալըպ չիյէմէք իջէւն օլտու
ղունու կէօլ կէօրէ իսպաթ իթսին , Նիւլ էլի սէնէտէն պէրիւ
միլէթէ օլան էյիքէրինի ինքեար իթսին , տին , մէյհէպ , գէ
նաաթ , վէ մարիֆէթին իլէրիւլէմէսինէ վէլճասը պիւթիւն պիր
միլէթին թէրպիյէ օլմասընա , շանու շէրէֆինէ , բուհանի վէ
ճիսմանի սաատէթինէ տայիր թէլիֆ օլունան պունճա քիթապ
լէրտէ մուլայէն օլան կէչմիշ վուգուաթ ասարընը .քէնտի էլի ի
լէ պօզուպ ֆէսիս իթսին : Նրմէնի (գաթոյիկէրին) շու արալըգ
Ղէեստարան բուհունա մրթապըգ օլան մէյհէպտէն սօուսուգլա
րընը մէյտանէ կէթիրմէք Սիսիթարեանլարըն ալէյհինէ հիչ պիր
վէճհ իլէ տէլայէթ իտէմէվ , էրմէնի (գաթոյիկէր) պէյնինտ
շու արալըգ վուհուրա կէլէն օ' ըսպըթասըվըգլարըն ասը սէպէպի
Սիսիթարեանլարին ալէյհինտ օլանլէրին իգրարը իւզլէ տախի
հէր մուգախրաֆաթ վէ հէր նախագըգ սինթինէսի օլան Պէյ օզ
լու մահալաթընտա , անլէրին Նարոբալուլէր իլէ պիրլէքտէ սա
քին օլմալէրի տիր , պու միսիլիւ պիր ուլղունսուլղուլուն օր
թատան գալտըրըլմասը տինտարլարըն գալպինտէ ուղղափառլըգ ա
լէվինի տայիմա փարագ սագլամագ մէմուրիէթը խայրիէսինէ տէ
վամ իտէն քիմնէլէր իլէ իթթիֆագ պաղլէրինի կէվլէթմէքտէն
իսէ տահա վիատէ սըգըլամաքլէ հասըլ օլուր : Հէր .քիմ .քի Սիսի
թարեանլարը միլէթէ ֆէնա կէօսթէրմէք , վէ Նրմէնիստան Ղ
ուքէտընըն (Սիսիթարըն) եաբտըղը պինայը թէմէլնտէն սարս
մագ մէմուրիէթը բէտտիէսինի իւզլէրինէ ալմըշ իսէ նիյէթ վէ
մագսէտինին պիւսպիւթիւն աքսիսինէ չալըշմըշ օլուր :

Սիսիթարեան միաբանութիւնուն .քէնտիսինէ իթթիխագ վէ
թախսիս իթտիկի ուսուլլէրտէ , եաղնըշա թապի օլմասը մուհալ

գապիւրիւնտէն, օլուպ, ֆագաթ պիր ուսուլուն իճրասընտա եանըմըչ օլմասը միւմքիւն տախի օլսա, անլերէ թաթը նասիհաթէր վերմէք, վէ անլերին նիլէթը խայրիէսինի, տօղու վէ սալիհ պիր մագսէտէ, վէ անլերին խոմէնի միլէթինէ օլան թէյսիրինի ուղղախաւըղըն մէնֆաաթընա, վէ գարտաշ մուհապէթինէ գուլանմագ տահա վէյատէ եագըչմովըսըտը :

Մխիթարեանլար քէնտիլէրիտէ փէք էշի պիւրլէր քի, քէնտիլէրիտէ ինսան տըրլար, վէ ինսանէ մախսուս օլան սէֆալէթէտէ տիւչար օլապիւրլէր. հաթտա պաշըճա էմէլ վէ մագսէտլէրի, սէհվիւ իւ խաթալարընը թանրյարագ իսլահը հալ իթմէքտիր. հաթտա թէհամմիւլ իթտիքլէրի պունճա մուխալէֆէթ վէ մուղայիլէթ տէն, գալպլէրինէ էն աղըր վէ էն կիւճ կէլէն, վէ իֆրաթ թէհասիւֆ վէ մէյուսիթլէրինէ միւճիպ օլան շէյ աճապ հանկը գապահաթ, հանկը ույղունսուղուգ վէ հանկը խաթալարընա մէպնի, էլ ալթընտան խաաիմլէրի կէօնա կէօն պի մանա վէ զայրի մուպէէն պիր թագըմ պաշը աշըգ իֆթիրալէրլէ, քէնտիլէրինի կէրէք պունճա սալիհ տինտարլէր, վէ կէրէք Բօթալանտա սուրբ խողովքու, վէ կէրէք գանլարընըն սօն տամլասընա գատար սէքմէյէ հազըր օլմագ մերթէպէսինտէ սէվտիքլէրի վէ իթաէթ իթտիքլէրի սուրբ լթոռ հուզուրունտա մագնուն վէ շիւպհէլիւ քիմսէլէր կիպի կէօսթերտիքլէրինին ասըլ սէպէպի նէ օլսուղունու հալա պու կիւնէտէք ճիտա օլարագ պիլմէտիքլէրի վէ եախօտ աղնամա տըգլարը տըր :

Իլթէ պու անէտէք պէյան օլունան մուպահասաթլէ, գաթոլէք քիլիսասը տախիլիտէ օլան պէյլէ պիր լիագէթիւ միաբանուլթիւնու տիւչմանլէրին աղվ իթտիքլէրի կէօնա կէօն ֆասիտ իֆթիրալէրտէն գուրթարմաղա քիֆայէթ իտէր մէմուլինտէ իլ : Եանի պու միաբանութիւնուն միւէսսիսի օլան վաթըն առաքելական ֆաղիլէթլէրի, վէ իպթիտատէն պէյան իթտիկի մագսէտին շէրաֆէթիւ խալիսէթի, վէ պիլճիւմլէ Մխիթարեանլարըն լապքելական խըզմէթլէրտէ գուլանտըգլարը, կէրէք գաթոլէքլիկ վէ կէրէք գարտաշ մուհապէթինէ զայէթ մուվաֆըգ վէ շայան օլան մուսամէլաթ Մխիթարըն վէ միւճէտատէտէն վիճուտա կէթիրտիկի պու միւաբանութիւնուն թէտպիր իւ ագայիտինի թէֆթիլ իթմէք իւլլէ

նն պերինճի կղեմէս փափրն էմրի իւզրէ մախսուսէն թօփլանմըջ
 օլան գարաինալ մէճլահնստէ, վէ Բրօթականսա սուրբ յողովքու
 հուզուրունտա թէպրիսէի զիմմէթ իտէրէք: փագա չըգմալէրի,
 հերձուածողարը քիւլլիէն մահճուպ վէ ուղղափառ վարդապե-
 տութիւնու հիմայէ վէ մուհաֆաղա իթմէք իւզրէ թէլիֆ իթաիք-
 լէրի ըուհանի քիթապար, վէ անլէրին սայիր իւմ քիթապլէրի ին
 պէրապէր հէր պիր հերձուածողու գ իֆիթրալէրինտէն մասուն վէ
 ազատտէ օլտուգլարընը սուրբ յողովքուն տախի թանըմաը. Սի-
 թարեան միաբանութիւնունուն հէր եհրտէ վէ թարտ օլտուգլարը
 մահայտէ տախի գաթողիքլէն վէ թէրպիսէ իւ մէտէնիէթը միլէ-
 թէ տէրքետար օլան, թէյսիրլէրի վէ սալա վէ գաթիա մէնֆաաթը
 զաթիսէլէրինի կէօգէթմէյիւպ, հաթսա գաթողիքլէրին ոսհիհ խայ-
 րը իչիւն մէմուր օլտուգլարը խըլմէթլէրտէ կէչմիշտէ վէ շիմտի-
 տէ չէքտիքլէրի վէ կէլէճէքտէ չէքէճէքլէրի միհնէթ վէ մէշագ-
 գաթ վէ հալածումլար, պունճա միւթէպէր զէվաթըն վէ մէշ-
 հուր զագէթալէրին չէհաստէթի. վէլ հասը կէրէք միլէթտէն վէ
 կէրէք ասըլ Բրօթականսա ալուննօլարընտան վէ կէրէք միլէթին
 նախագահլարընտան կէօրտիւքլէրի իզլիւ չէրէֆ չէ սօսթլուք վէ
 խալիսէթ, վէ թահսին ու աֆէրինլէր, զաննը աճիզանէմիզ իւզրէ
 սաֆտէրունլուգլէ տօղրուլուղու ալամաղա ճահտ իտէնլէրէ, փէք
 աղիմ վէ միւսքիթ տէլլլէրտիր.քի եինն օ տօղրուլուգ իչին իհ-
 թիմալտըր ալչագ կէօնիւլլիւլէք հուսուտինստէն տախի ճիւ-
 ղէիճէ տըշարը չըգմաղա մէճպուր օլմուշուգ:

Խիւսիշ Բէրժե-մէի Մէճրիս :

ԻԼԱՆԷ ԱՐԻՄԱՆՔԱՅԻՄ

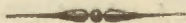
Ազգութեամբ մեզ հոգի իրմանարարն պիտիսի «Պիտ թերծիւ-
մէ հէր նէ գաստար տրգգաթլը օլսա, եինէ ասլընա նաղարէն, չի-
չէքը պիր գումաշըն, եիւզիւնիւ չէվերիպ թերս թերաֆընտան
կէօրմէյէ պէնդէր տէմիշ տիր : »

Պու միսիւիւ ումուր իլէ մէշղուլ օլան զէվաթէ պու քէլա-
մըն նէ մէրթէպէ հագիգէթէ մագրուլն օլտուղու պիթթէճրիւ-
պէ մալիւմ տիւր . վէ վագաս սէնէլէր իլէ մէքթէպ քէօչէլէրինտէ
լիսան թահսիլնէ տէվամ, վէ միւտտէթը մէտիտէ մէմուրիթ-
լէրտէ իսթիլիստաման սողա տախի եինէ էլֆաղը պալիղէ իլէ ի-
ֆատէի մէրամ, վէ լիսանտէն լիսանէ էտայը մանայը թամմ իթմէք
հէման միւմքինսիլ տէյիլ իսէ տէ իֆրաթ մէրթէպէ միւշքիւ
պիր քէյֆիթ օլտուղու էրպասպը ինտինտէ վահիր վէ աշիքէար
տըր : Ամա իհհամաթը իլահիյէյէ նայիլ օլան զիւմրէի վէլը ուլաշ-
տան առաքեալարըն վէ Քիլիսանըն սուրբ փէտէրլէրինին, թահսիլ
իթմէյէթէթտէ էնվայը լիսան սէօյլէմէլէրի, վէ քիւթիւպ ու շէրի-
յէ վէ շէրիֆէի պիլիյէ թերծիւմէ խլէմէլէրի, քէրամէթ գապի-
լիստէն օլուպ, անլէր քի էվիտայը տիլահեահանտըր եանի հագթա-
ալանըն գատըր սըրընա վագըֆ օլան զէվաթը քէրամտէն տիր,
անլէրէ իթիգաթը թամմէմիլ վարտըր . անճագ անլէրին հալը
մէգքիւրի գըյասա կէլմէզ . իմոի պիլ պահսըմըզա կէլէլիմ շար-
թը մէվճուտ օլմասըգճա եանի քիշինին իքի լիսանէ վուգուֆու
թամմէսի պուլունմատըգճա էվրագըր ըէսիլէի խալգ իշիւն 'թեր-
ծիւմէ իթմէք աղիւմ պիր խաթա, վէ խուսուսիյէ պաստըրըպ
նէշը իթմէք իրթիքիւպը ճինայէթ տիւմէք օլուպ, պու միսիւիւ
խաթայէ կիրիֆթար օլանլէրին նամի պէտնամ օլմագ միւգթէ-
զայը հուգուգու ինսանիթտէն օլաճաղը աշիքէար տըր : Պի-

նաէն արէյհ պիր միւստէթտէն պէրու մէսալէհի միւլէթէ միւ-
թալիգ պազը Էվրագըր րէսմիէ պիզլարուր մարիֆէթը աճիզանէ-
միզլէ թէրճիւմէ օլուսուպ թապ ու նէջը գըլընմագտէ օլտուղու-
տան , պուսլարտա զարուրի իւլ վուգու պազը սէհվիաթը ինչաի-
յէ վէ թապիէ տախի մէջնուտ իսէ տէ , իֆատէի մէրամ վէ Է-
տայը մանայէ տայիր վիէք տէ պիր զեան վէ զարարը օլմատըղտու
աշիքետը իտիւկինտէն , պիզլերին վէ օգուշանլէրին գալպի միւս-
թէրիհ օլտուղու հալտէ , կէջէնտէ Վապիլէթիւ Սոնսինետը իլա-
րօ հալլէթլէրինին նամէի ումումիսինի թէրճիւմէ վէ թապ իթ-
տիրտիքսէն սօղրա զէմանէ աուքետալարընտան պիրիսի կէյա
թէրճիւմէմիպտէ սէհվ վէ զալաթ պուլուպ , քէրամէթ գապի-
լինտէն օլան լիտանը զայրը միւթատէսի վէ Էլֆալը աճայիպէսի իլէ
միւճէստէսէն թէրճիւմէ իտիւպ , վէ քէնտիսի լ . Ս . լիթօղ-
րաֆիա թէվկետահլընըն արտընտա սագլանարագ Վարդանետանըն
թէրճիւմէսի պիւսպիւլիւն զալաթ արը տէյիւ հալատիս նէջի
իլէ Էվիյիճէ ահմագլարտա ինանտըմը , վէ պիր իքի լաֆքէ-
րիւք շէրիքլէրի վատէթապըլա տայրը թէրճիւմէլէրիմիզ հագգըն-
տա տախի գապա խալգըտա գանարմըջ օլմաղէ , վաճիպէի զէմմէ-
թիմիզ օլան մուհաֆազայը նամուս զըմնընտա օ վագըթտանտա ի-
լաննամէ ատէմը գապուլիմիզի պէյան իտիւպ , վէ հէր քիմ իսէ
թէվկետահլըն արգասընտան մէյտանա չըքմաընը մաթլուպ իտէրէք
տալայը տախի պիլ ճիւմլէ մէհարէթիւ թէրճիմանլէրին գարա-
րընա իհալէ իլէյուպ , իլէրիւտէ պատէթթահգիգ պու եէնի միւ-
թէրճիմի միւսթահագգ օլտուղու վէճհ իլէ իսի րէամիլէ րէվի
րրալայ իթմէկի թահիւտ իթմիշիտէք . օլ Էննառէն պէրիւ խայր-
խահլէրիմիզ օլան միւթէպէր միւթէրճիմլէրտէն միւթէատտիս
շահատէթնամլէր տախի եէտիմիզէ վապ օլուպ պու ճիհէթլէ
տախի գալպի գուվլէթ իտէրէք , թուլ միւստէթ խասմիմիզն իս-
մինին պէյանընա մուսթազըր պուլուսմուշ իսէքտէ , պիր սէս վէ
սէտա զուհուր իթմէտիսինտէն , իլանըմըտա պէյան իթտիկիմիզ
եուտուլմազ վէ հալմ օլմազ պէտնամըղը հէր քիմ իսէ քետմիլէն
գապուլ իտիւպ գաֆտան կիպի իւզէրինէ կիսինմիլ , վէ քէքտէ
եագըլմըջ օլաճաղը շէյլէ սուրսուս , թէրաֆըմըզաւն տախի
թահգիգ օլուսուղու վէճհ իլէ իսմինին տախի մէյտանա չըգա-

ըրմասրդա հետէքը իսթիհզա վէ գահգահայը ամմէ իթմէք , վէ
պէօյլէ աղնամատրղը լիսանտան թէրճիւմէ , վէ պիլմէտիխ լիսան-
տանտա էտայը մանա իթմէյէ գալգըջմասը պաշնտան պէօյիւք
խալթ իթմէք օլտուղունու քէնտիսինէ աղնաթմաք ֆարզ վէ ճա-
յիզ օլմուշքէն եինէ պիլ միւլահազահաթտա պուլունտուղու
թարիգաթէ հիւրմէթէն շու իամինին իլանընտան սարֆը նազար
գըլնմասը զաննը աճիզանէմիզ իւզըէ պիւր ինսանիէթ վէ պիւր
տիանէթ պօրճու օլտուղունտան , իլանը սապըգըմըզը գըտէթ
իտէնլէրաէնտէ պու գարարըմըզըն մազուր պույրուլմասըտա մէ-
մուլիմիզ օլմագտէն նաշի միւճէրէտ հագգըմըզտա հիւսնիւ շա-
հատէթ իտէնլէրէ ալէնէն իզհարը թէշէքքիւր իթմէք , վէ
թէվաթիւրէն թահիւտ իթաիկիմիզ վատտէ տուրմամըշ կիպի
կէօրիւնմէմէք , եախօտ սիւքիւթիւմիւզ ատէմը իգթիտարէ համը
օլունմամագ իչիւն մուխթասարէն շէօյլէճէ պէյանը հալէ պու մա-
հալտէ իպթիտար գըլնմըշտըր :

Յ . Վ. արդանէան :

ՊԻՐԻՆՃԻ ԹԵՍԻՍԳԵՄԻ:

Օն պիրինճի կղեմէս սրբազան փափըն կիւնիւնտէ, իրօքաւ կանտա սուրբ յողովքունտան վերիլէն վճիռ տիր քի, անըն իլէ լլաւհըն գուլու Մխիթար Աբբահայր վէ շակիրտլերի, հագլաւ ընտա օլան իւք իշթիքեալէրէ զալէպէ իթտիլէր:

ԱՅԻՄ

1718 Սեպտեմբերին երմի ալթընճը կիւնիւ ագա օլունան իրօքականտա սուրբ յողովքու մէճիսինտէն:

Հէրաֆէթլու ստատէթլու Տօն Թանասիոս գարաինալըն Թագրիքի իւլդէ, պու անէտէք վագի օլան Թէֆթիշ վէ Թէճէս սիւս իլէ, սուրբ յողովք շէրաաթը քէսիպ իլան իտէր քի, սուրբ լլատոն կարգընտան վէ սուրբ Բենեդիկտոս Թարիգաթընտան օլուպ, Վլէնէտիկտէ Թէմէքքիւն իտէն Լշրմէնի կրօնաւորլարը, պու անէտէք հագլարընտա սուրբ յողովքա շէքվա գըլընան մատտէլէրտէ գապահաթարզ պուլուկնտուլար:

Սուրբ յողովք Թէքրար վճիռ վերիր քի, օ միաբանու թիւնուն մեծաւորու Պետրոսեան Մխիթար Աբբահայրըն, վէ իլէրիւտէ քէնտի յաջորդլարընըն, պու կրօնաւորլարը, քէնտի տէօր տիւնիւ ուխտլարը միւճիպինճէ արեւելք Թէրաֆլարընա քարուղլթիւնա կէօնտէրմէկէ բուխսաթլարը վարտըր: Հու գատար քի էվլէլճէ Վլէնէտիկ նուիրակը հուլուրունտա Թէֆթիշ գըլընալար, իլա օ մատտէլէրտէ քի հերձուածողլար ուղղոփաու տիւնին ճշմարտութիւնլարընտան այրըլըլար, ախէր պիր շէ իլին տէյիլ:

Վէ կերէք եպիսկոպոսլար վէ կերէք առաքելական վիքարլար պուլունան Թէմլէրէ կէտիքլէրինէ սուրբ յողովքուն ուսուլինէ Թաթպիգէն, օ միսիլիւ եպիսկոպոսլարտան վէ առաքելական վիքարլարտան, հիչ օլմալ իտէ եպղ իլէ միսիօնարըղա լաղըմ կէլէն իշխանութիւնլարը մաթլուպ իտէլէր, էկէր ուլագլըք մուխաթաւա, պէյիւք պիր մէշագգաթ վէ սայըր գապուլէ շայան պիր տէ:

պէպէն քէնտիկէրի պիպլաթ կիտէմէզէր իսէ : Անճաք շիմտիքի
հալտէ , միսիօնարըբլարընը իճրա իթսինկէր , վէ մագպուլ Օլտուն :
Եօգարտա զէբր Օլունան կիւն վէ սէնէտէ , Բօմատան վէրիւ
միշ տիր :

ԺՕԶԷՖ ԳԱՐՏԻՆԱԼ
ՍԱԳՐԻԲԱՆԹԷ ՆԱԽԱԳԱՀ
Պ . Ա . ԼԱՐԻՍԱ ԱՐՔԵՓԻՍԳՈՓՈՍՈՒ
ԱՏԵՆԱԳՊԻՐ :

2 .

ԻՐԻՆՆԱԴԻ ԹԵՍՏԻԳՆԵՄԻ :

Օն տէօրտիւնճի Բենեդիկտոս սրբապան փափ , քէնտիկէ կէօն
տէրիլէն միւղէյեհէն , վէ Լըմէնիճէ պիր Աստուածաշունչ քիթա
պը իչիւն Միսիթար ԱբբաՀայրա Թէշէքբիւր իտուպ Միսիթարեան
կրօնաւորլարըն մէյվէլի քարոզութիւնլարընա տէվամ իթմէլէրի ի
չիւն ղայրէթ վէրիւ :

ՕՆ ՏԷՕՐՏԻՆՆԱԴԻ ԲԵՆԵԳԻԿՏՈՍ ՓԸՓ

Մէվկիւլիւ էվլատըմըզա սէլամ վէ առաքելական օրհնութիւն :
Բրօբականտա տտէնաղպիրի Ֆաղիլէթիւ Աննիսիօր վասէթաւ
սըյա Թէրաֆըմըզա հէտիյէի մէրիյէ Օլարագ կէօնտէրիլէն Աստ
ուածաշունչ քիթապընը գապուլ էտիպ ղայիթ մագպուլիմիզ Օլ
մուշտուր : Վէ պու պապտէ մախսուսճա սիլլէրէ Թէշէքբիւր ի
տուպ . քէզպլէք կրօնաւորլարընըն մէյվէլի քարոզութիւնլարըն ի
չիւն տախի իֆրաթ Թէշէքբիւր իտէրիլ , վէ ճիւմէսինի վէտէ
րանի մուհապէթլէ գուճագլայրպ , առաքելական օրհնութիւնու
մուզու վէրէրիլ կէրէք սիլլէրէ . վէ կէրէք քեաֆֆէի միաբանլա
րընըզա :

Բօմատան 22 սեպտեմբեր 1742 Թարիխիլէ վէրիւմիշտիր :

3 .

ԻԴԻՆՆԱԴԻ ԹԵՍՏԻԳՆԵՄԻ :

Սուրբ աթոռա չէքվա Օլունան Միսիթարեան կրօնաւորլար վէ քիթապլարընը փա
քա չըզարան վճիռլէր վէ մէթիւպլէր :

Բրօբականտա սուրբ Դիդուլքունուն գարտինալ նախագահը

Թէրաֆընտան , սուրբ Ղազար վանքընտա Սխիթարեանկարն պաս-
մախանէսինտէ պասըլան պազը քիթապլարըն Թէֆթիլնէ տայիր
եազըլան մէքթիւպիւն Թէրճիւմէսի տիր :

Ճապիլէթիւ Սէմահէթիւ էֆէնտիմ :

(Ազոնց Աբբահայր) :

Կէչէնթարիխիլէ սէնէ Նիսան 27 սուրբ յողովք Թէրաֆընտան
սիզէրէ եազըլան մէքթուպ իլէ պերապէր Կէօնտէրիլէն փուսուլա
տէրունինտէ իալիլէրի պուլունան քիթապլարըն . պունտան պէջլէ
եինէ օ սուրբ յողովք Թէրաֆընտան Թէֆթիլ վէ Թէճէսսիւս
գըլընմատըգճա , Սխիթարեան կրօնաւորլար Թէրաֆիլէրինտէն ,
Թէքրար պասըլմալէրի էմր իւ Թէմպիհ գըլընմըլ ըտը :

Իմտի պու անէտէք Թէֆթիլ գըլընան քիթապլարը սերիան
պէյան իտէրիմ քի պունլըր տըր : Սուրբ Աստուծային Եօրնուլար իւզէ-
րին Վարդէյէ լալլար : Չամչեան Հ . Սիքայէլին իլի . Պէր պլէֆ ֆաիլէ-
լի- Ռէֆէպիլէր Ազգերեան Հ . Սիքտիլին Լըմէնիճէ ալիսիսար վէ
Ռէրճէ Կասարաֆ շէնրէ փալիստան Հ . իգնատիոսուն :

Պու քիթապլարտա ուղղափառ վարդապետութիւնա գարշը
հիչ պիր շէ պուլունմատըլընտան , պունտան պէջլէ պասմա իթ-
մէլէրինէ սիպին Սխիթարեան կրօնաւորլարա բուսխաթ վէրիլիլ :

Նէզալէք փուսուլատա պուլունան ախէր քիթապլարը տախի
պասապիլիլէր , բուսխաթլարը վէրիլմիշտիր :

Բամ Բրօքանտաընտա 6 յուլի 1816 :

ՖԱԶԻԼԻԹԼԻԻ ՍԷՄԱՀԵԹԼԻԻ ԷՖԷՆՏԻՄԻՆ
Լ . ԳԱՐՏԻՆԱԼ ԼԻԴԴԱ ՆԱԽԱԳԱՀ
Յ . Մ . ԳՈՒԱՐԱՆԹԱՌԹԻ
ԱՏԷՆԱԴԴԻՐ

Ճապիլէթիւ Սէմահէթիւ էֆէնտիմ :

(Ազոնց Աբբահայրա) :

Սրբալան էֆէնտիմիլ էտինճի Պիոս փալի հազըթիլէրի ,
ուղղափառ Լըմէնիլէր պէյնինտէ զուհուրա Կէլէն մէզհէպ մա-
րազալարը վէ իտտապլարը խապէրինի ալըպ , գալպինտէ պէյիւք
աճը վէ Թէէսսիւֆ հասըլ օլմուշտուր . պու գէլ իւ գալ վէմա-
րազալարէ սէպէպ օլան խուսուլարըն պիր պաշըճասը տախի ,
Յովհաննէս իմաստասէր Օճնեցի տէնիլէն շախըն , վէ Էդդէ

Երևան-Բաղնայ թապիր օլունան քիթապընըն նիզա վէ միւճատէլէսի օլտուղունու իշիտէրէք . պու սէպէպլէր իջիւն գալէմէ ալընուպ քէնտիսինէ թագտիմ օլունան քիթապլարըն թէֆթիշինէ քէմալը տըգգաթ վէ ինթիմամ իլէ պագըմագտա օլտուն , քէնտիսի շիմ տիտէն պու մատտէ հագգընտա քէստիսի սիճիլէ պէյան իլէմիշտիր :

Իմտի պու տափա քէմալը տըգգաթլէ ըույթ օլունարագ , թէֆթիշ մէճիսի շէրիֆի տիվանընտ տախիլ օլան սէմահէթլէ գարտինալէրին ըէյ վէ ըիզասը իլէ . սրբազան Վահանայապետ 26 յայ. 1819 թարիխինտէ , ֆէթանէթը ճէլլէսի իլէ գարար վէրիւպ շու վէճէ իլէ վճիու վէրմիշտիր :

Պիրինճի . (Նորդէ Երևան-Բաղնայ քիթապընըն եազան Յովհաննէս իմաստասէր) ճնեցի , վէ Սանապկերտ մէշվէրէթինին ըէիսի տիւ կէր Յովհաննէս , իբիսի պիր առամ մը տըր աճապ . պու մէսէլէ , էրպապը քիթապըն շէրիաթընա իհալէ օլունտուն :

Իբինճի . 1816 սէնէսի Վէնէտիկտէ պասըան պու քիթապ , սէրպէսթ պըրաղըլաճագ տըր . Վէ սրբազան Վահանայապետին պու վճիուի , Սթամպուլտա միւգիմ առաքելական Վիքարա , վէ Լարմէնի քաթուիկէրին փիսկուիոսունա վէ սայիր լազըմ կէլէնլէրէ պիտի ըիլմէք իւզըի էմը օլունմուշ տուր :

Իմտի սրբազան փափըլըզըն էմրինէ մուվաֆազաթ իտէրէք , պու վճիուտէն պիրէր սիւրէթ շէյ եօգարտա վէքրի կէլէն վիգար վէ փիսկուիոս ճէնապլէրինէ կէժտէրմիշիլ , վէ զայթթ էլզէմ պիր մատտէ օլտուղունտան պիր սիւրէթի տախի թէրաֆընըզա իրսալ գըլընմըշ տըր :

Իմտի մէմուլիլիլ տիր քի , սիզլէր տախի էօթէտէն պէրիւ մէլուֆ օլտուղունուլ տիրայթթ վէ ֆէթանէթլէ , վէ սիզլէրին միւնասիպ կէօրտիլիւ վէճէ իլէ ճահտ իւ զայրէթ իտէճէքսինիլ քի իբի թէրաֆըն զըտտիյէթինտէն տախի պիր մարազա զուհուր իթմէտիքտէն մատա ուսուլլուգ վէ հալիմլիքլէ Սէմահէթլէ չօպանըն սէսինի իշիտէրէք , սրբազան Վահանայապետին տըզիւ վէ էմէլ իթտիսի պէօյիւք մաքսէտէ վապ օլալար , քի պաշգա պիր շէյ տէիլ , իլա սուլճ վէ իսթիրահէթին իպգասը , վէ պուլնճա վագթտան պէրիւ թէրաֆ թէրաֆ օլարագ , իտտաա վէ նէվսանիւ

յէթ տաղալարը իլէ Հալգանմագտա օլան ուղղափառ Լշրմէնիլէրին գալլլէրինտէ գարտաշլլգ վէ քրիստիանլլգ իթթիֆագը վէ մուհապպէթինին իսթիգրարը տըր :

Պուռնա վուգուաթլարտա , սիլլէրին սուրբ Մթուա կէօսթէր տիլինիլ իթաէթ , հիււրմէթ վէ ըայէթ , վէ իլլա պու մարաղալար տա էվլատ իթաաթըլլա սուրբ Մթու տիվանընա միւրաճաաթ իլլէմէնիլ , աշիքէտար իսպաթ իտէր քի , սիվին ճշմարիտ ուղղափառ կիպի տայմա իսթըրընըլտա տըր շու քէլաճ քի « Հալա Հայաթտա կիպի պու Մթու իւղէրինտէ մէսնէտ նէշին օլան սուրբ Պետրոս արայանլարա սօղըուլլուլու պէյան իտէր , » (« ... Պէտրոս ... ») « Սուրբ Մթու ըէհնիւմա օլան նէ եալանճըլլգտըր վէ նէ տախի խօտքէսէնտլլք տիր . իլլա քահանայապետական վճիռլլէրին գարաւրը տըր : » (« ... իւրիւս ... ») . իմտի թէրաֆկիլլլք ըուհունու պէր թարաֆ իտէրէք , պու միսիլլիլ իթաէթ վէ մուվաֆագաթլէ քահանայապետական վճիռէ ըայէթ իտէճէյինիլտէն քէմալը էմնիլէթիմիլ վար տըր :

Սրբաղան Բահանայապետին գալլլինին էմէլ վէ արղիւսի միւճիպինճէ վէ արեւելեան ուղղափառլարա էլլէմ , վէ սուրբ Բիլլէսէյէ հիւսնիլ իպրէթ օլաճագ պէյլէ պիր մատտէյէ հիսսէտար օլմանըլ իլէ , տէլիլ եալընըլ սուրբ Մթու ինտինտէ , իլլա Մլաճըն հուղըրունտա պէյիւք իւճրէթ գաղանաճագսընըլ :

Թէվայիտի էօմըիւ իգպալինիլ իչին տայիմա սուա իթմէքտէ իմ :

Բօմա Բորբախանսասընտա , 26 յուլի , 1819 .

ԽՈՒՆՈՒՍՔԵԱՐ ՊԷՆՏԷՆԻՉ
Փ . ԳԱՐՏԻՆԱԼ ՓՕՆԹԱՆԱ ՆԱԽԱԳԱՀ
Կ . Մ . ԲԷՏԻՉԻՆԻ
ԱՏԵՆԱԳՊԻՐ

ԱՆՈՒՄ

Յովհաննէս () ճնեցի ճառընըն վէ շախսընըն տալաոր սրբազան փառի հաղթէթլէրինէ արղ օլունարագ շու վէճհիլէ սիճիլ քէս միշ տիր :

Լշրմէնի կաթուղիկսու վէ ընդդէմ երեսնամայ փնաղըն Դիւլ

Վի Յովհաննէս Օճնեցի իլէ , Սանապկերտ մէշվերթինի թէր-
թիպ իտէն տիկեր Յովհաննէս , աճապ իբիտի պիր ատամ մը
տոր . Պու մէսէլէ էրպասպը վուքուքուն շէրիաթընա իհալէ օլուն-
տուն . Անճագ զեբրի կէչէն քիթապ 1816 սէնէսի Վէնէտիկտէ
պասըլտըը սիւրէթ իւզըն սէրպէսթ պրաղըսըն .

ԵԼԵՏԻՆՆԻ ՊԻՈՍ ՓԵՓ

Չարաֆա 26 Սպէ . 1819 .

Սրբազան էֆէնտիմիզ , զեյրտէ իմզամըզ օլան Առաջիկայ լութ-
ֆէն , հուզուրընտա պուլունտուզու հալտէ ումուսի թէֆթիշ-
ճի Սէմահէթիւ գարաինալ էֆէնտիլէրին շէրաթընը կէօզտէն
կէչիւրէրէք եօգարտա եազըլան վճիուի իթա խլէտի , վէ էմը իթաի
քի , պու վճիւ Բրօքահանտա սուրբ Վոզուքունուն էլի իլէ Սթամ-
պօլտա պուլունան առաքելական վէքարլարա վէ սուրբ Վոզու-
քուն մինասիպ կէօրտիւլիւ սայըր զաթլարա տախի կէօնտէրիլսին .

Փ . ԹԱԻՐԻՕԶԻ ԱՌԱՋԻԿԱՅ

ԿԱՄԻԼԼՈՍ ՍՊԱՐԶԻԱՆՈՍ

ԹԷՓԹԷՂԻ ՇԷՐԻ ՄԷՃԼԻՍԻ

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐԻ

Ֆիպիլէթիւ Սէմահէթիւ էֆէնտիմ .

(Ագանց Աբբահայրա) .

Թէֆթիշ շէրիֆ տիվանը . Սիսիթարեան կրօնաւորլարըն քի-
թապլարընը պիր էյիճէ թէճէսսիւս վէ թէֆթիշ խլէտիքտէն
սօնըրա , յուլիս այըն օն տէօրտիւնճիւ կիւնիւ , Հ . ՍիքոյէԼ
Չամիչեանըն եազտըը Լյումէնի թարիխի հագգընտա սիճիլինի
քէսմիշ օլմաղէ թէֆթիշի սուրբ Աթուա իհալէ գըլընան քի-
թապլարա նէ վէճհիլէ աճէլէթէն տէվամ օլունտուզունու , վէ
ուզըլտիաու Լյումէնիլէր պէյնիւսէ զուհուրա կէլէն գէյլ իւ գալ
վէ մէզհէպ մարապլարընըն օրթատան գալգմաընա նէ կէօնէ
ճահտ ու իգտամ օլտուզունու պէյան իթմէք իչլէն , սիճիլին
պիր սիւրէթի տախի թէրաֆընըզա կէօնտէրիլմիշ տիր . Լմտի
սուրբ Աթուա կէօսթէրտիլինիլ էվլապըգ իթաաթընտան էմին օ-

լարագ , Թեղայիւտիւ էօմր իւ իգպալինիզ իջիւն Ալահա առաջ
իթմէքտէյիմ .

Բօմա Բրօքազանսապընսա . 31 յուլիս 1819 .

ՍԷՄԱՀԷԹԼԻԻ ԷՓԷՆՏԻՄԻՆ
ԽՈՒԼՈՒՍԳԵԱՐ ՊԷՆՏԷՍԻ
Յ . ՓՕՆԹԱՆԱ ՆԱԽԱԳԱՀ
Կ . Մ . ԲԷՏԻԶԻՆԻ
ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ

ՎՆԴԻՈՒՆ ՍԻՒՐԻԹԻ

Իշպու 1819 սէնէսի յուլիսին 14 իւնձիւ կիւնիւ . Հռովմէա-
կան Բիլիսէսինին ումումի Թէֆթիչէրի Սէմազէթիւ գարտինալ
լարըն մախսուսձա պու խուսուս իջիւն Թային օլտուքլար , վէ
Սինէրվա սուրբ Աստուածածին վանքընսա ազա օլան սուրբ Հռո-
մէական , վէ ումումի Թէֆթիչի շէրիֆ մէճիսինտէ , Սիւթար-
եան միաբանութիւնտան , Նամիչեան Հ . Սիքայէլին , 1784 ,
1785 , վէ 1786 սէնէլէրինտէ 3 ճիլտ օլարագ պասարտարը Լը-
մէնի Թարիխի Թէֆթիչի միւզաքէրէսի օլունարագ միւշարալէյ-
հիւմ սէմազէթիւ գարտինալէր սիճիլ քէստիլէր քի օ Թարիխ
քիթապը , հիչ պիր վէճհ իւն դատապարտել օլմայարագ սէր-
պէսթճէ պըրաղըլաձագ տըր .

Ալահըն լութֆու քէրէմիլէ ետինձի Պիոս սրբազան փափ
հաղըթլէրինէ պու վճիւ , մէճիսի շէրիֆի մէզպուր Առաջի-
կայսը սէմազէթիւ Գարտինալ Էֆէնտի Թէրաֆընտան արզ վէ
իֆատէ օլունտուքտա , Սիւշարալէհ Էֆէնտիմիզ տախի Թաս-
տիգ խլէմիշ տիր .

ԿԱՄԻԼԼՈՍ ՍՊԱՐԶԻԱՆՈՍ
ՄԷՃԼԻՍԻ ՀԷՐԻՓԻ
ՈՒՄՈՒՄԻ ԱՏԵՆԱԴՊԻՐԻ

ԵԼԷՏԻՆԱԴԻ ՊԻՈՍ ՓԼԸ

Հ . Սիւրտիչ Ազգերեան Սիւթարեան կրօնաւորուն ճաչտ ու

իգտամիւնէ Լճրմէնիճէտէն Լատինճէյէ Թէրճիւմէ օլունմուշ վէ պազը խզահաթ իլէ տօնանըմըշ, գայսէրլէ Լաւսեքիոս Պամիլիլես նամ փիսգոփոսուն իգի ճիլտ Թազվիմի վէգայի քիթապը օլան հէտիլէի մէրիլէնիզլն լութֆէն ինտիմիզտէ գապուլէ շայան օլտու զունտան տօլայը սեպտեմբեր 3 Թարիխիլէ եապտըղընըլ Թէշէք քիւրնամէ Տօմատա Վէնէտիկ Սխիթարեանլարը վէքիլի Ֆալիլէթ լիւ Հ. Մանուէլ Պախլախեան վասեթասիլէ ետիմիզէ վասլ օլ տու. Վէ պու մէքթիւպիլիլէ սէրիան ճէվապ վէրէրէք, խուստսիլէ իֆրաթ մէրթէպէ պիլլէր մէմնուն վէ միւթէշէքքիւր օլուրուզ սիլլէրտէն քի, պէջլէ պէջիւք ագըլ վէ մարիֆէթլէ չալըլըլապ մէյտանէ կէթէրիլէն մէշուր պիր քիթապը պիլլէրէ հէտիլէ իթմէյէ միւրատ իլէմիլախիլ. իմտի պու գարտաշըգ ալամէթէնի կէօսթէրմէնիլ իլէ, գալլիմիլլէն Թէշէքքիւրիւնիւ սիլլէրէ պէյան իթմէյէ վէսիլէ վէրտիլլիլիլտէն զայթ իւլ զայթ մէմնունիէթիմիլ հասըլ օլմուշտուր, վէ մէքթիւպիլիլտէ մէմու օլան հիւրմէթ վէ տիանէթ իգրարլէրիլիլ, քէմալը իլթիագըր տէրունիմիլլէ գապուլ իտուպ, առաքելական օրհնութիւնումուզու գալպտէն վէ իֆրաթ մուհապէթլէ սիլլէրէ իթա իտէրիլ.

Վէրիլտի Տօմատա, պէջիւք սուրբ Աստուածածին վանս քընտա. 18 սեպտեմբեր. 1819

Վէ քահանայապետիլիլիլլէն եիրմիլճի սէնէսիւտէ.

ՆԵՏԻՆՆԻ ՊԻՈՍ ՓԸՓ

Սէմահէթիւ եֆէնտիմ. (Ղգոնց Ղբբահայր)

Սխիթարեան միաբանութիւն քիթապարընըն զայթ իլէ զայթ իլէմ օլան Թէֆթիլի շէրիսի իլթէ նիհայթ խիթամ պուլտու. իմտի լազըմ կէլէն սիճիլլէրի իլան իտէրէք, ամմէնին գալպիլիլ արդու օլունտուղու վէճիլլէ ըահաթ իտէր, վէ ուզըա փաւ Լճրմէնիլլէրի պէնիլտէ զուհուրա կէլէն մարազա իխթիլալ, վէ գարմադարըշ միւճատէլլէրի մէն իտէրիլ. իմտի Թէֆթիլի շէրիֆ ուղու տիվանը, քէմալը տիրայթլէ պիր էյի Թէճէսսիւս իլէտիքտէն սօղա, քէնտիլնէ վէրիլլէն տէֆթէրտէ պուլունան,

վէ զհրատէ իսիմէրի եազըլան քիթապար հագգընտա օլան վըճի-
ռինի շու վէճհ իլէ պէյան իթմիշտիւր , վէ մինասիւկ կէօրմիւշ-
տիւր քի Լյէֆէֆէ () Եւրոպայի Տնայոյ Լյէֆէֆէ Լստոսթաշուկ 1805 Նա-
ւի վէ Վրտ սրբոյ : Սիմոնիւն Ռաշոյ Պօլոյ : Սիմոնիւն Լայիւն շարու-
նայ . վէ 1811 տէ Վէնէտիկտէ պասըլան տուա , քի Հաւատով խոս-
տովանիւմ թապիր օլունան , քիթապարըն ճիւմէսի , սէրպէսթճէ-
վէ հէր մահալտէ նէշր օլունուկ օգուտունլար , վէ պու անէտէք
վագի օլան վճիւլէլլէ , ծնարա իլիլէք օլմայաճաղը պէյան օլուն-
սուն . Սրբազան փէտէրիմիզ եէտինճի Պիոս հազըթթէրի , պու
վճիւլէ քինտի ըն վէ ըիզասընը տախի վէրմիշ օլտուղունտան
անըն պիր սիւրէթը միւթէպէրէսի թէրաֆընըլա տախի կէօնտէ-
րիւմիշ տիր քի , սիզլէրին սրբազան Բահանայապետ էֆէնտիմիզին
ուլու սիճիլլէրինէ տէրքետար օլան թէքմիլ իթմէթինիլլէ , Բրիս-
տիանճա խաղաղութիւնու նէ գատար սէվտիլինիլլէ , սալիհ Բը-
րիատիանլար պէնինտէ տայիմա հիւքմիւ օլաճաք վէ գարտաշ մու-
հապպէթի իւզգասընա նէ գատար խահէշքէր օլտուղունա ճիւմ-
լէյէ այան վէ պէյան իտէրիլ :

Իմտի թէզալիտի էօմիլ իգպալընըլ էջիւն Լլահա տուա ի-
տէրիմ :

Բօմա Բորգահանտասընտա . 15 յունուար . 1820

ԽՈՒԼՈՒՍՔԵԱՐ ՊԷՆՏԷՆԻՉ

Յ . ԳՈՐՏԻՆԱԼ ՓՕՐԹԱՆԱ ՆԱԽԱԳԱԷ

Կ . Մ . ԲԷՏԻՉԻՆԻ

ԱՏԵՆԱԳՊԻՐ

ԲՆԻՇ ԼԵՐՊԻ . 1 դեկտեմբեր . 1819

Լլահըն լութֆու քէրէմիլլէ եէտինճի Պիոս սրբազան փափ
էֆէնտիմիզ Սիճիլի շէրիֆտէն Լլաշիկայ պուլունան սէմահէթ-
լիւ Գարաինալ , միւքտալէմտէ տինէլիւկ , վէ մէճիսի մէզպուրա
միւշալիլ օլան Սէմահէթլիւ գարաինալարըն գուրալարընը կէօ-
րիւկ եանի , օգոստոս այըն բէրշէմպէ կիւնիւնտէ , Լյրմէնիճէ
() Եւրոպայի Տնայոյ հագգընտա , վէ օգոստոսուն 26 սը տիկէր բէր-
շէմպէտէ , Լլեաթիբեան Հ , Գարբիէլլին Պօլոյ Ռաշոյ Սիմոնիւն քի-

Թապը հագգընտա , վէ Ներսէս Հնորհայնին Հաւատով խոստու-
վանիմ սոււարը հագգընտա , վէ պու սէնէ 15 չարշամպա կիւնիւ
եինէ Աւետիքեան վարդապետին Շարուն Բացարունէնէն քիթապը
հագգընտա վէ Աւգերեան վարդապետին , Սբէր Վրէ Գեորգի Վրէր
քիթապը հագգընտա , օլան վճիռէրի րայէթ իտէրէք , էմր իթ-
տի քի պու անէտէք օլան Թէֆթիլէրէ նապարէն պու քիթապ-
լարըն ճիւմէսի սերպէսթ պըրաղըլըն :

ԿԱՄԻԼՈՍ ՍՊԱՐՉԻԱՆՈՍ

ՄԷՃԼԻՍԻ ԹԵՓԹԵՇ

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐԻ

ԱՍԼԸՆԱ ԹԱԹՊԻԳՔՈԼՈՒՄՈՒՇՏՈՐԻ

Կ . Մ . ԲԷՏԻՉԻՆԻ

ԲՐՕԲԱԿԱՆՏԱ ՍՈՐԻԲ ԺՈՂՈՎՔՈՒ

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐԻ

Պապիլէթլիւ Սէմահէթլիւ էֆէնիմ :

(Ագոնց Աբբահայր)

Հէր քէսին մուհագգազ տաւալարըն քէմալը մուհապպէթլէ
սիյնէմէքտէ օլան սուրբ Ղողովք , 16 Նոյեմբեր 1815 սէնէսի Թա-
րիխիլէ , Սիւթարեան միաբանլարընն պատըգլարը վէ սաթարգ-
լարը քիթապլար , վէ օ միաբանլարն միսիօնարըլա կէօնտէրիմէ-
սինէ տայիր օլան , մէքթիւպլէրիիլն կէրիլէ ալընմար իջիւն
մէզքիւր Սիւթարեանլարըն Բամատա ընդհանուր վէքիլէրի
Հ . Սանուէլ Գախչախեան վարդապետին արդ վէ Թէքլէֆի գա-
պուլիմիզ օլուպ մատամ քի , պու մէքթիւպլէր հանկը տաւա իջիւն
եաղըլպ վէրիմիլ իսէ օ տաւալար քէսիլմիլ վէ պիթմիլտիր , վէ
մատամ քի սուրբ Ղողովք տախի շէքվա օլունան քիթապլարըն շէ-
րաաթըն կէօրիւպ պիթիլմիլտիր , զէքը օլունան մէքթիւպիւն
եասագլարը տախի խիթամ պուլմուշ վէ հէր պիր շէս Էսկի հալինէ
կէլմիլ վէ տաւա Թուլթուլմագտան էվէլ պուլունատուղու հիսթէ
կիրմիլ տէմէք օլուր , սուրբ Ղողովքուն ինտինտէ :

Հու գատար քի . սուրբ Ղողովքուն էսկիտէն վէրախի էմրէր
վէ սիճիլէրին հիւքմիւ պաթըլ օլմայարագ , կրօնաւորլարընը տա-
լիմա անլէրէ մուվաֆազաթլէ հարէքէթ իտէճէք տիր :

իմտի սուրբ ժողովքուն հագգանիւթէ օլան ըայէթինին պու
ալամէթը ճէտիտէսինի տախի գապուլ պույուրասընըզ .

թիէզայիւտիւ էօմրիւ իգպալինիզ իչլուն տայիմա տուա իթ
մէքտէյիմ .

Բօմա Բրօքականտասընտան . 18 Դար 1820 .

ՍԷՄԱՀԵԹԼԻԻ ԷՖԷՆՏԻՄԻՆ ԽՈՒԼՈՒՍՔԵԱՐ ՊԷՆՏԷՍԻ

Յ . ՓՕՆԹԱՆԱ ԳԱՐՏԻՆԱԼ ՆԱԽԱԳԱՀ

Մ . Կ . ԲԷՏԻՉԻՆԻ ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ

Բրօքականտա սուրբ ժողովքունուն 9 յուլիսի 1821 թարիխին
տէ վերտիյի գարարնամէնին սիւրէթի տիր .

Ա՛լէւ , Հ . Սրապիսն վէ Հ . Սինաս հագլէրինտէ օլան շէքվալէրէ
իթիպար օլունմազ ճայի՛զ մի տիր . վէ Էախօտ նէ՞ մէրթէպէ
իթիպար օլունմազ սըր , վէ պու շէքվալէրին ումումի Սինի
թարեան միաբանութիւնա նէ՞ թէյսիրի օլապիլի . Բրօքական
տա մէճլիսինին ճէվապը . լծիտիւն վէ ճէմլէսինէ բայիլ ճայիլ տէյիլ
դի , վէ օ շէվլէր իթիլիս մաթաբնդա բէրդ օլունմազարըլ :

Ա՛լէւ , Բրօթէսթօ իտէնլէրին (գօլէճլիլէրին) արզուսի իւզրէ ,
բրօթէսթօ նամլէրինտէ սըրա իլէ զէքրի պուլունան շէքվա
լէրտէն տօլայը , պիւթիւն Սինիթարեան միաբանութիւնուն օ
պէշ գօլունլանլար իլէ իլհագիւթի օլտուղունա ճիտտի վէ
հագգի օլարազ վէսվէսէ իթմէյէ բէյ վէրէպիլըրմիլիզ . Ա՛լէ
մահէթիւ գարտինալէրին ճէվապը . Զօյր :

Ա՛լէւ , Նիհայէթ Գերապայծառ Ղադուն պու սուրբ ժողովքա
եազտըղը ջատագովութիւն իլէ , պիւթիւն սուրբ Ղազար միա
բանութիւնունու փագա չըգարմազ . վէ պու իլէ իլհագի
յէթլէրի օլմատըղընա տայիր ապա պիր շիւպհէ վէ վէսվէսէ
էսէրի պրագմամազ ճայի՛զ մի տիր . Ա՛լմահէթիւ գարտինալ
լարըն ճէվապը . Լէթ :

ԱՍԼԸՅԱ ԹԱԹՊԻԳ ՕԼՈՔՆՄՈՒՇՏՈՒՐ

ԿԱՐՈԼՈՍ Մ . ԲԷՏԻՉԻՆԻ ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ

ԹԱԹՊԻԳԻՆԻ ԹԱՍՏԻԳ ԻՉԻՆ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Մ . ՍՔԻԱՆԹԱ

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ

Պապիւնթիւ սէմահէթիւ էֆէնտիմ .

(Ագոնց Աբբահայրա) .

Կերէք սրբազան Փափ էֆէնտիմիդէ , վէ կերէք պիզներէ սի-
ղին եազտըղընը մէքթիւպլերէ , վէ ընդհանուր վէքիլնիդ Հ .
Մանուէլ Ուխշախեանըն արիզէսինէ ճէվապ օլարագ պէյան իտե-
րիմ քի , օ քեահասլարա տայիր օլան Թէֆթիլերին քեաֆֆէ-
սի խիթամ պուլմուշտուր , վէ օլ վէճհ իլէ , կերէք Թէֆթիլե
շէրիֆ մէճիսինին , քէնտինէ իհալէ օլունան էվրագ հագգընտա ,
1819 սէնէսի քէստիսի սիճիլերին սիւրէթի , վէ կերէք կէջէն սէ-
նէ , պու ումուժի սուրբ յողովքուն եանի 1821 յուլիս 9 ունտա
վէրտիսի գարարլարըն պիրէր սիւրէթի սիզներէ տախի կէօնտէ-
րիլմէսի Թէնսիպ գըլընմըշտուր .

Իմտի իւզերլերինէ Թաստիգ մէօհիւրլերիմիդ վազ օլունարագ ,
պու մէքթիւպիմիդին տէրուներնտէ օ վճիուլերին վէ գարարլարըն
սիւրէթլերի կէօնտէրիլմիշ տիր . Սրբազան փետերիմիդ , պու իլ-
Թիֆաթը սիզներէ պէյիւք պիր Թէսէլլի աստ իտիւպ , մէմուլ
իտէր քի պու խուսուս սիզին միաբանուլթիւնուսուզուն կրօնա-
ւորլարընա ազիմ պիր զայրէթ օլուպ , քէնտի իտարէլերինէ իհա-
լէ օլունան ճանլարըն էյլնինէ սալիհ պիր զայրէթ վէ հավէպէ
չալըշըրլար , վէ հէր էյի էրմէնիլերին տէրուներնտէ , քրիստոնէ-
ական մուհապպէթ էսէրինի ալէվլէնտիրիլեր . Իմտի Թէզայիւ-
տիւ էօմիլ իգպայլնիպէ տայիմա տուպէր իտէրիմ .

Բօմա Բորբականտաընտան , 12 յունիս 1822 .

ԽՈՒԼՈՒՍՔԵԱՐ ՊԵՆՏԷՆԻՁ

Կ . ԳԱՐՏԻՆԱԼ ԳՕՆՍԱԼՎԻ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՎԷՔԵԼԻ

Կ . Մ . ԲԵՏԻՉԻՆԻ

ԱՏԵՆԱԴՊԻՐ

Ի Լ Ե Վ Ի

Բրոսականոս շախրաղերնտէն (գօլեճիլէրտէն) Միիթարեանլար հաղղնոս
վերիկէն շահտէթնամէլեր :

Ճապիլէթիւ Սէմահէթիւ տէր Ստեփաննոս վարդապետ
Լիգոնց սիւնեաց Լըքեպիսկոպոսու .

Լսիթանէ 10 հոկտեմբեր . 1808 .

Սուրբ Լթոռ թէրաֆընտան լութֆէն պէնտէլէրիկէ վերիկէն
փիսգոթիտլուգ մէսնէսի վէ առաքելական վիքարլուգ փայասի
թէպրիքի պապընտա , թէրաֆըմըզա թահրիր օլունան մուհապաթ
նամէյի փէտէրանէլէրի քէմալը սուրուր վէ մէմնունիլէթը գալպ
իլէ գապուլ օլունմուշտուր , պու մէսնէսը ճէլիլն գուտրէթիմ
տէն վիստէ օլտուղունու , վէ քէնտի աճիլլիկիմի պիլէրէք , հէր
նէ գատար իսթէմէյէրէք գապուլ իթմիշ իսէման , միլլէթի սէ
վէն քիմնէլէրին ուլու չօպանըմըլ (իսուս Բրիտոսս օլան սուա
լէրի իլէ իմտատըմա կէլէճէքլէրինի սահիհ պիլէրէք , ղայէթ թէ
սէլի պուլուպ շաղ օլուրում .

Իմնի պու ալիլ սուալարա , վէ կէրէք մէքթիւպլէրինիլոտ
օլան վատընըլ իւզրէ սիլլէրէ վէ վանքընըլըն Սիաբանութիւնու
նա կիւվէնէրէք , հագթապա հաղթթլէրինտէ իւմիսիմ գապի
տիր քի քէնտի շան ու շէրէֆինին արթմասը վէ պանա իհալէ օլու
նան սիւրիւնիւն սէլամէթի իչիւն խըղմէթինին պօրճլարընը լայը
գը վէճհ իլէ իճրա իտէպիլէճէյիմ .

Վէ սիլլին քարողիչ վարդապետլէրինիլ հագլէրինտէ եազտըղը
նըզա կէլէրէք տէրիմ քի անլէրի մախսուսճա թալսիլէ պուլուր
մանըզա հաճէթ եօգտուր , պիլլէրէ անլէրին էն պէջիլէք թալսի
յէսի , սուրբ Դազար Սանասուրըր միաբանութիւնունտան օլմալէ
րի տիր . օրատաքի պունճա սէնէլէրտէն պէրիւ ճահս իգտամ
վէ քէնտիլէրինի ֆէտա իսէրէք , տէյիլ եալընըլ քարողութիւնլա
րա , իլա անա լիսանըմըլըն իլէրիւլէմսիլն տախի աէվամ իտէ
րէք վէ հէր միլլէթսէն իլմ չէլէքլէրինի թօփլայարաք միլլէթէ պու
գատար իսյըր վէ սէվապ իլլէմիշ տիրլէր .

Պունլարըն առաքելական հըղմէթի , վէ անա շէրէֆ վէրէն ա

զեմ ֆազիլէթլէրի քէնտիլէրինի տայիմա մուհապպէթիմիզէ շա-
յան իտէճէք տիրլէր : իմտիպու տիանէթ թալիմէթընտա սաաիթ-
գատէմ օլարագ , տայիմա ֆայիսէլէ եկեղեցական մէմուրլար հա-
զըրլամանըզ պապընտա սիզլէրէ գուլլիլթ վէ իգթիտար վէրմէլէրի
իչիւն հագ թապլէ հազըթթլէրինէ տայիմա տուալէր սունուպ պիւ-
թիւն միաքանուլթիւնուլուզուլն իւզլէրինէ ալլահանի օրհնութիւ-
նունու տիլէրիմ :

ԻՏՆԱ ԴՈՒԼՈՒՆՈՒՋ ՎԷ ԳԱՐՏԱՀԱՆԸՋ
ԱՆՏՕՆ ՄԸՍԸՐԼԸՆ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՎԻՔԱՐ
ՎԷ ՍԻԴԷՆ ՓԻՍԳՈՓՈՍՈՒ

Բրթապանտա շայիրտլէրինտէն (գօլէճի) Զուղալը Յովհաննէս Յարութիւն վար-
դապետն , Վէնէտիլի Է . Մէքայէլ Չամբէանա Պաղտատան եազուրըզ մեք-
թիւպիւն սիւրէթի :

24 յունուար 1810

Վաֆիր սէնէլէրտէն պերիւ գարտաշ մուհապպէթի իլէ սիզ-
լէր իլէ պաղլանմըշ օլուպ , շու տէրտ վէ մէշագաթլէրիմ արա-
սընտա շունուլն իլէ թէսէլի օլուրումքի , պու գատար ուզագ-
տա օլտուղում հալտէ տախի , մէքթիւպ վասէթասիլէ սիզլէր ի-
լէ սէջլէլէ պիլիօրում :

Իմտի րապպիմ խայրա թէպտիլ իթսին , տիւնեանըն աֆէթ վէ
քէտէրլէրինի պեր թէրաֆ իտէրէք , պէն էսնա տօթունուզ ,
կէրէք ճէնապինիզ վէ կէրէք պիւթիւն միաքանուլթիւնուզա իֆ-
րաթ մէրթէպէտէ թէլէքքիւր իտէրիմ , նիչին քի սիզլանիզ պու
գատար ազիմ վէ հոգևոր մէշղուլէթլէ պիզիմ Երմէնի միլէթինի
ուզղախառ տինտէ շէրէֆլէտէն վէ իլէրիլէտէն . Պու մատտէ
հագգընտա Ալլահըն լութֆուլէ զայէթ մէմուլն վէ մէսրուրում ,
վէ հեր էյլէին սահիպի թանղըր թաալա հազըթթլէրինէ թէլէք-
քիւրլէր սունարում :

Վէ վագաա մուհագգագ օլարագ սիզլէր իչիւն տէնէպիլիւր քի
էկէր ախէրլէրի Յիսուս Բրիստոսա պին ճան գազանմըշար իս-
սիզ օն պին գազանմըշընըզ տըր , նիչին քի Սիթթարտանլարըն

պիրի պիղեմ օն պինիմիզի տէյէր . Սիզին իմինիզ իլէ միւլէթէ պէօյիւք ֆայիտէ իտիւպ , անը էվէլտէն թահգիւր իլէտիկի տօղւրուլուքտա թէրպիւն իլէտինիզ վէքէմալը մալլամաթընը իլէ տօղրուլուլու անա իգրար իթտիրտինիզ նապըքի շու սօն վազթւարտա տախի սուրք յէոնուն մէքթիւպիւնիւն սիւրէթինի , վէ Բաղկէդոն սուրք յոդուլքունուն շարթընը վաֆիր իզահաթ իլէ տօնատարագ , պէրապէր յաատըրմանը իլէ տախի պու խըզմէթի էտա իլէտինիզ .

ԱՄԵՆԱԽՈՆԱՐՀ ԾԱՌԱՅ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
ՍՊԱՀԱՆ ՓԻՍԳՈՓՈՍՈՒ
ԹԻՄԻՆԻՆ ՎԷՔԻԼԻ

ԱՐԻՒՄԱԼԱՍ

Պիր պուչուգ սէնէտէն պէրիւ միւլէթիմիզին շիրալէի հիւսնիւ իթթիֆագընը թար ու մար իտիւպ , պաշըմըզա պունճա միհնէթ իւ մէշագգաթը տալէթ իտէն վէ գարտաշը գարտաշա , վէ էվլասը փէսէրի , վէ քիւլէլիւ պէօյիւկէ վէ էհասըլ ագրաւնը ագրանա վէ տօսթու տօսթա տիւլիւրէն , վէ հէր ճայիւ մաւհալտէ թօխմը շիգագ վէ ֆէսատը սաչըպ գայ գօփարան , վէ Վէնիկ Սիմաթէանը նամը միւլթէպէրի իլէ մէսթուր պէթնամըղը ճիւմէյէ մալլամ վէ այան օլան շու թալիանճա զէհրնաք զէմմ վէ հիճվ քիթապընըն նէ սէպէպէ մէպնի օլ մէրթէպէ շէթանի վէ ֆասիտ պիր լիսան իլէ գալէմէ պընտըղը սիվալ օլունտուգտա , անը պիլվիճուհ իսթիսհապ իտէնլէր թէրաֆլէրինտէն էքսէրիա վէրիլէն ճէվապ պուլուտու . « Եա Սիթիթարեանլարտա պիզէ գարը Մէֆէն նամ պիր լէսալէ եաղըպ պին գաթ զիատէսինի սէօյլէմիշ օլտուգլարընտան , Բօանըն էնի իլէ պիզէտէ պէօյլէ պիր շիտտէթիւ ճէվապ եալմագ հադգ վէ ֆարը օլտու » .

Վէ մէքիւր զէմմ քիթապընըն իպթիտատէն պէօյլէ Բօմա

Թէյտիրի , վէ միւթէպէր եկեղեցականլար հիմայէթի Թահթընտա պուլուէնսուղուէնա , վէ մեզպուր Միմօրիանըն տախի նէ մագուէ շէյ օլտուղուէնա քիմնէնին մալեմաթը օլմատըղընա նազարէն , շու ճէվապը հէր քէս իշիթտիքտէ , հէր նէ գատար Միսիթարեանլարը իսթիսհապէ գալգըշա , եինէ Ֆիքիրտէ պիր շիւպհէ էսէրի ճէ-
վէլան իտիւպ , էլպէթտէ Միսիթարեանլարտա շու Միմօրիա տէ-
նիլէն րէսալէտէ պիր Թագըմ սուչի լիսան իթմիմիշ օլսալար ,
գարշըղընատա պէջլէ շիտտէթիւ պիր շէյ եաղըլմալտը տէյու
Թէֆէքքիւր օլուէնուրտու .

Վէ վագաա Միսիթարեանլէր իլէ տիւշմիլիլէրի մապէնինտէ
Թահրիրէն պիր միւճատէլէ եա պիր միւզաքէրէ վագի օլմուշ
օլա , ինսանճա մէմուլ օլուէնսուտա պու օլա պիլիրտի , անճագ
Թահգիգաթը վագաայէ նազարէն , քէյֆիէթ րուհանիէթ միւ-
զաքէրաթը տայրէսինտէն չըգըպ , զարապ իւ նէֆսանիէթ , վէ
Թամահ իւ հասէթ հիւճիւմաթընա գարար վէրմիշ օլտուղուէն-
տան իսթիմայ օլուէնան էլֆաղը զալիգէսի տախի էֆքեարը ֆա-
սիտէսինէ քիւլիէն մութապըգ կէլիշ տիր .

Ղլիւմ Թէէսիւֆ իտէճէք շէյտիր քի , պիր ատամ , վէ խու-
սուսիլէ պիր եկեղեցական , վէ պիր միլլէթ րուհանի րէիսի ,
էմնալի հադգընտէ պու մէրթէպէ դարազ ու նէֆսանիէթէ կի-
րիֆթար օլուպ , տիւնեա ալէմ մուվաճէհէսինտէ , այան աշիքեար
պէջլէ պիր մուամլէի ատապէթքեարիւն իրթիքեապ իլէյէ ,
հաթտա շուրասընրտա տիւշիւնմիլլէրէք քի եիւզ էլլի սէնէ-
տէն պէրիւ պուէնճա ասարը խայրիւն վէ րուհանիլէ իլէ եիւք-
սէլլէրէք , հէտէֆը նազարը ամմէ օլան պէջլէ պիր պինայը Թէ-
մէլինտէն սարսմագ , եախօտ երգըպ խարապ էթմիլէ չաղըլմագ
տինսարլէր գալպինտէ պու ասաս իւզէրինէ պինա օլմուշ տին
իւ րուհանիէթիտէ պէրապէր երգուպ եէր իլէ եէքսան իթ-
մէքլէ միւսալի տիր .

Վէ շու հերետիկոսլուգ վէ հերճուածողլուգ իթթիրալէրի
էօրթիւսիւ արասընտան , զուրուր վէ հասէթ վէ Թամահ իւ
նէֆսանիէթ ֆիլիզլէրի հէր քէսին աշիքեար կէօրիւպ ֆէհմ
իտէճէկի շէյլէր տիր .

Վէ պու միսիլիւ նիէթ ֆասիտէ իլէ Թէսալիուր օլուէնան

մոռամէլաթէ տին իւ ըուհանիէթէ մաթլուպ օլունան Ֆայիտէ վէ սէմերէ հասը օլմատըգտան մատա , մազարրաթը քիւլէխէսէ տէլալէթ իտէճէկիտէ ճիւմէնին մալում վէ միւճէրրէպի տիր .

Վէ վազաա , ուղղափառ տինին իսթալընա հանկը շէյ զիւ ատէ տէլալէթ իթմիշ տիր աճապ , պէջիւբ պիր մէսէլէ տիր , պին սէքիզ եիւզ շու գատար սէնէտէն պերիւ , տինի երգան , տինի պաթըրան , աճապ վազըթ վազըթ զուհուրա կէլէն հերետիկոպուգլաւր մը տոր , եօղսա եէր եիւզիւնտէ , լլաւհ վէքիլի վէ տին գըլալուգու տէյի թանըրպ րայէթ իթտիլիմիզ եկեղեցանըլըն պիր պիրի իլէ օլան նէֆսանիէթի , պիր պիրինի երշիթըպ բարալամալարը պիր պիրին այըպընը մէյտանա չըգարմալարը , վէ պուկարստան տինտար ճէօմաթ պէյնինտէ հասը օլան գայթակղութիւնլաւմըտոր . Պու պապտէ հանկը եկեղեցական պատմութիւնու աչուպ պիլա զարալ վէ պիլա նէֆսանիէթ միւթալաա վէ քրաաթ իտէճէք օլտագ պու սոն պահսըմըզ կիւն կիպի աշիքետար օլուր .

Հերետիկոպուգուհն սահիհ տինէ պիր կէօնա մազարրաթը վար իտէ պիր նէվիտէ Ֆաիտէսի տախի մէշհուտ տուր . Հերետիկոսլարըն իտտասար նէ տինի պաթըրմագ նէ տախի լլաւհը ինքետար իթմէք տիր , հաչա . Հերետիկոպուգ ասասը ումուրու տինիէտէ պագի օլտագ , պապը մուպահասաթտա եաղնըզ վէ խաթալու գիր էֆքետրէ զահիպ օլուպ սօղըու տուր տէյիւ օ' էֆքետրտէ ըսրար իթմէք տիր . լլնճագ միւսթագիլէն հերետիկոսլարըն խաթասընը ճէրհ , վէ քէնտիլէրինի սօղըու եօլա տալէթ իթմէք իւզըն սուրբ եկեղեցի պէյնինտէ պուհճա ազիզ վէ ալիմ վարդապետէր վէ աստուածաբանլարտա զուհուր իտիւպ , ուղղափառ տիւ նէ գալլէն վէ Ֆիլիէն կէօնակէօն տէլայիլ վէ պերահին իլէ գաթ պէգաթ մէթանէթ վէրմիշ վէ վէրմէքտէ օլտուգլարընտան , կիւն օլուպ ճիւմէն հերետիկոս օլանլար խաթալարընա թէօլպէ իլէ սուրբ Վիլիսէնին գու ճաղընա տախիլ օլմալէրինէ իւմիտ տէ վար , իմ տի պու տէյիտիր եկեղեցինին երզըմը . իլա ուղղափառ պիլաիլիմիզ վէ թանրսըղըմըզ , վէ տէրուհինտէ պուլուհտուղումուգա իֆթիխար իթտիկիմիզ սուրբ տինին ագայիտինէ ըհհուամ օլան , վէ մէսայիլի տինիլէյի պիլլէոէ թալիմ իտէն , վէ պու ճիհէթ .

լէ պիղզեւի իպրէթ վերէնէք ըրուհական վէ չօպանկարն պիրպիրի
նէ օլան նէֆասնիթի, հասէտ վէ զարազը տըր քի ճէմիսթին տէ-
յիլ հերետիկոս իլլա պիւսպիլթին տինսիլ օլմասընա սէպէպ օլուր .
եանի , պիլ ճիւմէ եկեղեցականկարն , խալզ էօնիւնտէ ճշմարիտ
վէ ուղղափառ վարդապետութիւնկարա մոլղայիր վէ մուխալիֆ օ-
լան հարաքէթլէրի իլէ , մաղալահու թաալա խալզըն զհնինտէ
օ վարդապետութիւնկարա շիւփհէ փէյտա իթմէյէ տախի վէ-
սիլէ հասըլ օլուր . իշթէ պու ըրուհական նէֆասնիթինտէն
իլէրիւ կէլէն սէմէրէ , սէվը տէվը վէ նիչէ նիչէ վուգուաթ-
լէրտէ ընդհանուր եկեղեցիի վաֆիր էլէմ վէ էսէֆէ կիրիֆթար
իթալիսի միւսիլիւ , շունճա հիւմէթ վէ հիւմէյէթ իլէ վիճուտ ,
պուլուպ , քէսպը հայաթը ճէտիտ իտէն միլէթիմիղէ տախի , ա-
ջըլմատան . սամ վուրմուշ պիր չիչէք միսիլիւ սօլտուրուպ սա-
րարթմըլ վէ շու արալըք քէօքիւնտէն գուրութմագ մուխաթա-
րասընա կիրիֆթար իլէմիշաիր , Միճագ շու պահսը պիր ազ ա-
ջըգճա միւթալաա իտէլէմ . Ուղղափառ տին տախիլինտէ պու-
լունմուշուզ , հազար համտ օլուրն . պու տինի լէքէսիլ վէ փաք
սագլամագ , վէ խաթաաան սագընըպ սէվապէ մէլ իթմէք իւզըէ
վաֆիր ըրուհանի մէմուրարըմըլ տա վար . Պունատա թէշէքքիւր
իտէրիլ մէզէպ թէնպիհաթընտան պիրի տէ , պիղզեւի ըրուհանի
րէիպէրիմիլ թէրաֆընտան թէնպիհ օլունան խուսուսաթը մանա
վէրմէյէրէք վէ թէճէսսիւս իթմէյէրէք գապուլ իտիւպ անլէրէ
իթատէթ իթմէք տիր , պունատա սէմինա .

Եպրին պիրի չէյլէ տէր , պիրի պէյլէ տէր , ճիւմէսի պիր-
պիրինէ եալանճը , իֆթիրաճը , նէֆասնիթի իւնվանկարը թա-
գըպ , վէ էվտէն էվէ կէզիւպ , մէճիպէրտէ ճէմիթլէրտէ պիր-
պիրինի գէմմ վէ ֆասլ իթտիքլէրի 'հալտէ հանկըսընա ինանըպ ,
հանկըսընա' իթատէթ իթմէմիլ վաճիպ օլաճագ . Գօլէճիլ , Բա-
թանպօլու , Վիհէտիկիլ , Վիհէնալը , Իբանանտա աչաղը վանքը
եօգարը վանքը , պունկար քիլիլէր տիր վէ նէ՞ մագուլէ ատամար-
տըր , մէլէթի իլթիլամ իթմէք իւզըէ մէզատ արթըրըճը պիրպի-
րինէ խասիմ միւլթէվիմէր մի տիր , եօխտա ճիւմէսի պիր Վլա-
հըն վէքիլ վէ խըզմէթճիսի պիր Գիլիսէնին էվատը պիր գար-
տա՞լ մը տըրլար . Դէ՞ տիր բայլաշամարդլարը նէ՞ տիր ուզաշա-

մատրդւարը . Պոռնւարըն պու հալինի ճեօմնաթ կէօրտիւկիւ հալ-
տէ հագգէրինտէ շէք վէ շիւպհէյէ վարմնյաճագ մը . սալհի
հանկըսը ֆասիտի հանկըսը արամնյաճագ մը , եախօստ վէրտիյի
մէյվէտէն աղաճընը . քէշֆ իտէ՞մէյէճէք մի . եա օ տուր . քի ճիւմ-
լէսի եէկտիւ վէ եէկճիհէթ ճանւարըն սէլամէթինէ , միլէթին
րուհանի խըզմէթինէ մէտէնիէթինէ թէրպիյէսինէ տէվամ իտէր-
լէր , եա եօխստ միլէթ . քէնտիսի վէսիլէի նիֆագ վէ շիգագ օ
լանլէրի ֆէրգ իտուպ անլէրի րէտտ վէ թարտ իթմէկէ մէճ
պուր օլաճագ տըր .

Վէ վագաա , տինիմիզին ուղղափառ , դաւանութիւնու մոլոզուն
տօղրու , բարոյականընդուն լայրգընտա օլտուղունու , րուհան-
լարմըզն պիր Քիլիսէ էվլատը , պիր գարտաշ , վէ եէկտիւ վէ
եէկճիհէթ օլտուղունա իման վէ իթիգատը գալիմիզ օլարագ , ի-
տարէ օլուպ տուրուրքէն , քիմ պիլերտի անլէրին իլինտէ հերետի-
կոս հերձուածող միւլֆիտ , միւրայի , միւրթէքիպ , քեագիպ , վէ
սայիր պու միսիլու մազնուն ուլ ահվալ . քիմնէլէր պուլունտուղուն-
նու , քիմ պիլերտի պիզլէրի տօղրու եօլա սէվգ էտէրքէն . քէնտի-
լէրինին սէհվ վէ խաթա եօլունտա պուլունտուգլարընը , քիմ պի-
լերտի եախօստ . քիմ խայալ իտէպիլերտի , ուղղափառըք մէրքէզինէ
վաճիպ օլան իթաաթէ պիզլէրի տալէթ իտէնլէրի , քէնտիլէրին
սէրքէշիք իթտիկինի , իշթէ պուռնլարըն . քեաֆֆէսինի պիզլէ վէ
Քիլիսէյէ տախի խապէր վէրէն պէսնամ . քիթապը թէլիֆ իտէն ի-
սիմսիզ միւլէլիֆտիր . [Նճագ . քիմ չըգարտը պու քիթապը . քիմ
գալէմէ ալտը] ալաթատա Քրօմէլանըն պսամախանէսինտէ . քիմ պաս-
թըրտը մէսարիֆաթը ինչաիյէ վէ թապիյէսինի . քիմ վէրտի . քիմ
տաղըթտը , պպքի գալանը շիմսի նէրէտէ հըֆիզ օլմուշտուր .

[Նյան աշիքեար հէր . քէս պիլմիշ վէ աղնամըշ օլտուղու հալտէ
նիլին պու մէսէլէլէր տինիմիզին էսրարլարընա իլապէ օլմուշ պիր
եէնի էսրար կիպի թութուլմագ լաղըմ կէլիօր . նէտէ՞ն . պուռու
արամագ բանագրանք ալթընտա գալմագ տըր , նիլին պուռու
թահգիգ իթմէք հերետիկոսուգտուր , պուռու իսպաթ իթմէք
տինսիլէի տիր . Հուռնյա գարշը կէլմէք տիր . Հագգանիէթի
արամագ , հագգանիէթ մէրքէզն օլան . քիւրպիյի հիւքիւմէթէ
նէտէն մուղայիր կէլէպիլիօր . պիզլմ իլէ պու հագգանիէթի ա-

րասրլար , Պատրիարքլար , Լպիսկոպոսլար , վէ սայիր լուհանի մէսնէտ սահիպէրի օլան վարդապետէր , քահանալար , վէ եկեղեցական մէծիւթի , վէ պուլտուգլարընը ալէնէն վէ թէվաթուրէն շահատէթնամէլէր , թաստիգնամէլէր եազըպ նէշը իյլէտիլէր . աւմն չի՛ ֆայտէ , լագըրտը , աղնայանա տըր . քէօլ , տիյնէյէնէ . անլէր . քի խղճմոտնքլարընը այագ ալթընա ալըպ վէ պասըպ չիւնէրլէր . անլէր . քի հասէտ բերտէսիյէ կէօլլէրի կէօրմէվ գուլագլարը իշիթմէվ օլմուշլար , անլէր . քի Սիսիթարեանլար օրթատան գալգմատըգճա եէմէք վէ իչմէք խարամտըր տէյի անտ իթմիշլէր , իսպաթ , տէլիլ , պիւրհան , լագըրտը , անլէր իչին տէյիտիլ .

Այն Սիսիթար վէ Սիսիթարեանլար , պու գարա նամքէօրլուղա պիվ հիսսէտար տէյիլիվ . սիվ պիզիմ էճատտը աթալարըմըվը ճէհալէթտէն գուրթարըպ ուղղափառ սուրբ Քիլիսէնին տայրէսինէ իտիսալ , վէ իլմիւ մարիֆէթ վէ քիթապէթ նէշըլիլէ պիզի իրֆան իյլէտիլիվ , սիվ . քի քէօլէի խարապաթտա գալըպ թար իւ մար վէ փէրիշան օլան միլլէթի , պիլճիւմէ Լուրբա մուվաճէհէսինտէ իֆրաթ շան ու շէօհրէթէ նայիլ իյլէտիլիվ , սիվ . քի սիւպիանըմըվը մանասթըր վէ մէկթէպլէրիլիվտէ թէրպիլէ իտիւպ , Հ . Վրթանէսլէր , Հ . Սիքայէլլէր , Հ . Գաբրիէլլէր , Հ . Սչրտիշլէր , Հ . Սանուէլլէր , Հ . Լորդուարղլէր , Հ . Արսէնլէր , հասըլա կէթիրտիլիվ , վէ կէթիրէճէքսիլիվ . սիվ . քի ապա իւ էճատտըմըվըն ասարլէրիլի վագըթ փէնչէսինտէն վէ գուրտ տիշլէրիլիտէն գուրթարըպ , ռէվնագը ճէտիտլէ շէօլէտար իլլէտիլիվ , էլ հասըլ սիվ . քի սայըր նիչէ ասարը խայրիլլէրիլիվ իլլէ քէնտիլիվ նամտար , վէ քէնտիլիվլէ պէրապէր պիզլէրի տաթի պուհնճա մուհասսէնաթէ մագհար իյլէտիլիվ . եիւվ էլլի սէնէտէն պէրու գալպիմիվ գալպիլիլլէ , վէ ռուհիմիվ ռուհիլիվլէ միւթթէֆիք օլուպ եէկտիլ վէ եէկճիհէթ միլլէթին թէրպիլէիւ մէտէնիլէթիւ նէ պէրապէր չալըշմագտայըվ վէ չալըշաճաղըվ .

Քիմտիր էօյլէ իտէ պիզի սիվտէն այրրաճագ , հանկը գուլլէթ տիր սիվլէր իլլէ գալպիմիվլէն պուհնճա իմթիվաճ պաղլարընը չէքիպ գօբարաճագ , հանկը էլլէր տիր պէյիմիվլտէքի եիւվ էլլի սէնէլլէք շարթնամէի իթթիֆագըմըվը շագգ իտէճէք . հանկը մուհասսէնաթ , հանկը ֆաղիլլէթ , հանկը հիւնէրլէրիլիլլէ մայիլ օլաճաղըվ

խուսուսաքի եիւզ ելլի սէնէտէն պերիւ կէօրտիւյիւմիլ , սիզ-
լէրտէ ֆազիլէթ , վէ անլէրտէ գապահէթ . սիզլէրտէ ախանէթ ,
անլէրտէ քիւֆրանը նիմէթ . սիզլէրտէ իլմ , անլէրտէ ճէհալէթ .
սիզլէրտէ ճահառ ու զայրէթ , անլէրտէ թէքեասիւլ վէ պերսա-
տէթ . սիզլէրտէ հիմմէթը սահիհէ , անլէրտէ լաֆ իւ քիւզզաֆ
պաթըլէ . սիզլէրտէ թահամմիւլ վէ գանաաթ , անլէրտէ իրթիւ-
քեապ վէ ըիշվէթ . սիզլէրտէ հիլմէթ , անլէրտէ քիպըռ ու զու-
րուրիէթ . հասըլը սիզլէրտէ նուր , վէ անլէրտէ ճէւլը իւ զուլ-
մէթ . պուլլունտուղու ինտիմիլտէ մուայիէն օլտուղունտան սիզ-
լէրի թէրք իլէ անլէրին արգասընտան կիթմէք իչիւն ինսանտէն
էտնա պիր մախլուգաթ սըրասընտա պուլլունմամըզ լազըմ կէլըր քի
ասլա գապուլ իտէմէիլ :

Խմտի հէր քիմքի պու ըատէտէ պուլլունմագ իսթէմէզ իսէ ,
էզ ճիւմլէ իշ պու Սէմօրիա իլէ մահուտ զէմմ քիթապընը ըու-
պար իտիւպ սիզլէր իլէ խասմլէրինիլ պէնինտէ պիթէրաֆ հա-
քիմ օլարագ , հադգանիէթին հանկը թէրաֆտա օլտուղունա ,
հիշ օլմազսա ադլու զինի տէլալէթիլէ հիւքմ էլլէսին :

